

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Педагогічний факультет

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ»

Виконала:

Студентка 2 курсу, групи СРСП-21м
Спеціальності 231 «Соціальна робота»
ОП «Соціальна педагогіка»
Хомей Ірина Володимирівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
Лемко Галина Іванівна

Рецензент:

Івано-Франківськ – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ....	6
1.1. Поняття та основні характеристики волонтерської діяльності.....	6
1.2. Нормативно-правова база регулювання волонтерської діяльності в Україні.....	16
1.3. Особливості організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.....	23
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
2.1 Характеристика вибірки, методів та процедури дослідження.....//	33
2.2 Аналіз основних результатів та їх інтерпретація.....	37
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	44
3.1. Вдосконалення внутрішніх процесів організації волонтерської діяльності.....	44
3.2. Стратегії довгострокового розвитку волонтерської діяльності.....	51
Висновки до розділу 3.....	57
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах сучасних викликів волонтерська діяльність набула надзвичайної важливості, ставши однією з основних форм громадської активності та допомоги державі у забезпеченні соціальної, гуманітарної та оборонної підтримки. Волонтерство стало потужним інструментом мобілізації суспільства, об'єднуючи зусилля громадян, благодійних організацій, бізнесу та державних структур. Завдяки добровільній участі тисяч людей, вдається забезпечити необхідні ресурси для підтримки військових, внутрішньо переміщених осіб, надання гуманітарної допомоги постраждалим від бойових дій, а також вирішення широкого кола соціальних проблем.

Водночас, масштабність та швидкість, із якими розгортаються волонтерські ініціативи, вимагають глибокого аналізу їхньої організації, регулювання та ефективності. У надзвичайних умовах, зокрема під час воєнного стану, волонтерські рухи часто стикаються з низкою викликів: браком ресурсів, нестачею чіткої координації, труднощами з доступом до державної підтримки та нормативно-правовими обмеженнями. Саме тому виникає нагальна потреба у вивченні механізмів, які забезпечують стабільність та результативність таких ініціатив, а також у розробці рекомендацій для покращення їхньої роботи.

Зважаючи на значення волонтерства у зміцненні обороноздатності країни, забезпеченні гуманітарних потреб та згуртуванні суспільства, дослідження цієї теми є надзвичайно важливим. Волонтерська діяльність сьогодні не лише забезпечує фізичну допомогу, але й слугує засобом психологічної підтримки, посилюючи віру суспільства у перемогу та стійкість держави. Однак ефективність цієї діяльності напрямку залежить від якісної організації процесів, оптимального розподілу ресурсів, розвитку мереж співпраці між волонтерами та державними органами, а також здатності до адаптації в умовах швидкоплинних викликів.

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що волонтерська діяльність є важливим елементом громадянського суспільства та дієвим інструментом вирішення соціальних проблем. У сучасних умовах, коли війна створює безпрецедентні виклики, організація волонтерської роботи потребує ретельного вивчення для забезпечення максимальної ефективності. Особливої уваги потребує питання управління людськими ресурсами, координації дій волонтерів із державними структурами, а також забезпечення належної матеріально-технічної бази.

Таким чином, тема волонтерської діяльності є важливою не лише в контексті короткострокових заходів, але й для формування перспектив сталого розвитку країни, зокрема шляхом підсилення соціальної згуртованості, підвищення рівня громадянської відповідальності та розвитку культури взаємодопомоги.

На сьогодні тему волонтерської діяльності досліджували такі відомі українські науковці, як В. Бех, який вивчав соціальну активність громадян і розвиток волонтерського руху; Л. Лук'янова, яка аналізувала правові та соціальні аспекти волонтерства; О. Карпенко, що досліджувала ефективність волонтерської роботи у вирішенні гуманітарних питань; Н. Кривко, яка займалася питаннями координації волонтерських ініціатив і їхнього впливу на згуртованість суспільства. Серед зарубіжних дослідників значний внесок у розвиток теорії та практики волонтерства зробили Р. Ганді, який вивчав мотивацію волонтерів і соціальне значення їхньої діяльності; Д. Вілсон, який аналізував ефективність волонтерських програм у різних країнах; С. Х'юстон, яка досліджувала роль волонтерських рухів у гуманітарній допомозі; Е. Грін, який розглядав довгострокові стратегії розвитку волонтерських організацій у кризових умовах.

Об'єкт дослідження: волонтерська діяльність в Україні.

Предмет дослідження: охарактеризувати організаційно-технологічні засади волонтерської діяльності в Україні у сучасних умовах.

Мета дослідження: дослідити теоретичні основи та ефективність волонтерської діяльності в Україні в умовах сучасності.

Завдання дослідження:

- вивчити поняття, основні характеристики та нормативно-правову базу волонтерської діяльності в Україні;
- дослідити особливості організації волонтерської діяльності в сучасних умовах;
- провести емпіричне дослідження ефективності волонтерської діяльності, описати вибірку, методи та результати дослідження;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення організації волонтерської діяльності та довгострокових стратегій її розвитку.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження було використано аналіз науково-теоретичних джерел, синтез, опитування та спостереження, вивчення і узагальнення досвіду та аналіз отриманих даних.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовано на III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку соціальної роботи в Україні та зарубіжжі» (15-16 травня 2025 р.) та на IV Всеукраїнській науковій конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених «Особистість у фокусі соціогуманітарних, педагогічних та психологічних наук» (30 – 31 жовтня 2025 р.).

Структура роботи. Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел з 54-ох найменувань, додатків. Загальний обсяг роботи 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

1.1. Поняття та основні характеристики волонтерської діяльності.

У сучасному світі, що стрімко змінюється під впливом глобалізаційних процесів, соціальних потрясінь та воєнних конфліктів, зростає значення громадянської участі, зокрема волонтерської діяльності як інструменту розвитку демократичного суспільства. Волонтерство дедалі більше набуває ваги як соціальне явище, що формує нову культуру відповідальності, співчуття, гуманізму та солідарності. В Україні воно стало особливо актуальним після подій Революції Гідності, початку збройної агресії Росії проти України у 2014 році та повномасштабного вторгнення у 2022 році, коли активізація волонтерських ініціатив стала каталізатором мобілізації суспільних ресурсів у відповідь на державні виклики.

З огляду на це, виникає об'єктивна потреба у глибшому розумінні поняття та характеристик волонтерської діяльності не лише як практичного феномену, але і як правового, соціального та етичного явища. Саме такий підхід дозволяє систематизувати досвід, виявити ключові ознаки волонтерства, визначити його межі, а також проаналізувати ефективність чинного законодавчого регулювання.

Поняття «волонтерська діяльність» має багатогранну природу, що поєднує в собі правовий, соціальний, психологічний і культурний виміри. У загальному розумінні, волонтерство — це добровільна, безоплатна участь у діяльності, спрямованій на допомогу іншим особам або на вирішення суспільно важливих проблем. Основою волонтерської активності виступає принцип добровільності, що передбачає вільний вибір особою такої форми соціальної активності без будь-якого примусу.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про волонтерську діяльність», волонтерська діяльність — це добровільна, безоплатна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими

організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Ця дефініція закріплює ключові ознаки, які відрізняють волонтерство від інших форм соціальної участі або господарської діяльності. У міжнародному контексті, згідно з Загальною декларацією волонтерів, волонтерство — це діяльність, спрямована на підтримку людських цінностей, розвиток громад та побудову стабільного суспільства [44].

Семантично слово «волонтер» походить від латинського «voluntarius», що означає «добровільний». Такий підхід засвідчує, що у своїй основі волонтерство апелює до особистої свободи та внутрішньої мотивації особи до участі в суспільному житті. У сучасному українському контексті це поняття набуває також патріотичного звучання, оскільки волонтерська діяльність нерідко асоціюється з національною гідністю, обороною країни, підтримкою Збройних Сил України та внутрішньо переміщених осіб.

Суб'єктами волонтерської діяльності є особи або організації, які безпосередньо здійснюють або організовують надання волонтерської допомоги. Вони є активними учасниками суспільного процесу, відповідальними за ініціацію, реалізацію та підтримку заходів, спрямованих на покращення соціального становища інших осіб або суспільства загалом. Згідно із Законом України «Про волонтерську діяльність», основними суб'єктами виступають:

1. Фізичні особи (волонтери) — це громадяни, іноземці або особи без громадянства, які надають волонтерську допомогу добровільно, безоплатно, з дотриманням принципів законності, гуманності, безкорисливості та соціальної спрямованості. Фізичні особи-волонтери можуть брати участь у широкому спектрі ініціатив — від соціального захисту, освіти, культури та охорони здоров'я до екологічних, гуманітарних і кризових проєктів. Їхня діяльність має не лише практичний, а й виховний характер, адже сприяє формуванню громадянської свідомості, розвитку емпатії, взаємоповаги та відповідальності за спільне благо.

2. Юридичні особи (волонтерські організації) — громадські, благодійні або релігійні організації, зареєстровані в установленому законом порядку, які мають право організовувати волонтерську діяльність, залучати волонтерів,

координувати їхню роботу, укласти відповідні договори та забезпечувати логістичне чи матеріальне супроводження. Такі організації відіграють ключову роль у структуризації волонтерського руху, оскільки забезпечують правові, організаційні та фінансові умови для його ефективного функціонування. Вони виступають посередниками між державними інституціями, бізнесом і громадянами, сприяючи консолідації зусиль різних соціальних груп задля досягнення суспільно корисних цілей.

3. Органи державної влади та місцевого самоврядування також можуть виступати суб'єктами у частині координації або підтримки волонтерських ініціатив, зокрема в умовах надзвичайних ситуацій чи гуманітарних катастроф. Їхня діяльність полягає у створенні нормативно-правових, організаційних та інформаційних передумов для розвитку волонтерського руху, забезпеченні взаємодії між громадськими об'єднаннями, благодійними фондами, освітніми та медичними установами. Органи влади можуть ініціювати державні або регіональні програми підтримки волонтерів, надавати матеріально-технічну базу, сприяти підготовці та підвищенню кваліфікації учасників волонтерської діяльності.

Таким чином, суб'єкт волонтерської діяльності — це особа або організація, яка за власною ініціативою та без матеріального зацікавлення надає допомогу іншим, керуючись етичними, соціальними й правовими принципами. Його особливість полягає в тому, що він не є працівником у правовому розумінні й не має службових зобов'язань, однак несе моральну відповідальність за свої дії.

Об'єктом волонтерської діяльності є соціально значущі сфери суспільного життя, що потребують безоплатної допомоги та підтримки з боку громадян, зокрема вразливі верстви населення, заклади соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, культури, довкілля, а також організації, які реалізують гуманітарні, освітні, культурні або екологічні ініціативи. Ці об'єкти є осередками, де волонтерська праця сприяє підвищенню добробуту, зміцненню соціальної єдності, розвитку громадянського суспільства та подоланню соціальних викликів [44].

Крім того, об'єктом волонтерської діяльності можуть виступати інституції та спільноти, що перебувають у стані кризових чи надзвичайних ситуацій — у тому числі під час воєнних дій, природних катастроф, епідемій чи соціально-економічних потрясінь. У таких умовах волонтерська допомога виконує не лише компенсаторну, а й стабілізаційну функцію, сприяючи збереженню життєздатності суспільства, підтриманню базових соціальних стандартів та формуванню атмосфери солідарності.

У правовому полі волонтерська діяльність також ґрунтується на низці ключових принципів, які визначають не лише її зміст, а й механізми реалізації, морально-етичні орієнтири та правові межі. Вони фіксовані у Законі України «Про волонтерську діяльність» та відображають базові засади функціонування громадянського суспільства. Зрозуміння принципів дозволяє чітко окреслити рамки волонтерства, його легітимність, публічну користь і взаємозв'язок із демократичними цінностями.

Принцип законності є фундаментом волонтерської діяльності як явища, що має правову природу. Його суть полягає в обов'язковості дотримання Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів у процесі здійснення волонтерських ініціатив. Учасники волонтерської діяльності зобов'язані діяти виключно у межах, визначених законодавством, не порушуючи прав інших осіб, не створюючи загроз публічному порядку, здоров'ю чи моральності. Законність також передбачає, що волонтерська діяльність не повинна прикривати незаконну підприємницьку діяльність, шахрайство або маніпулювання вразливими категоріями населення. Цей принцип встановлює правову безпеку як для волонтерів, так і для отримувачів допомоги [44].

Гуманність є одним з найвищих моральних орієнтирів волонтерської діяльності. Вона проявляється у турботі про людину, захисті її гідності, підтримці соціально вразливих категорій населення. Принцип гуманності передбачає, що волонтерські ініціативи мають ґрунтуватися на повазі до особистості, емпатії, готовності допомогти без осуду, дискримінації або приниження. Цей принцип особливо важливий в умовах криз, катастроф,

гуманітарних надзвичайних ситуацій, де доля конкретної людини стає об'єктом співчуття й захисту. Гуманність тісно пов'язана з етикою піклування, що передбачає не лише надання ресурсів, а й увагу, психологічну підтримку, прийняття [25].

Принцип рівності у волонтерській діяльності гарантує однакові права та можливості для всіх суб'єктів волонтерства — як для тих, хто надає допомогу, так і для тих, хто її отримує. Він виключає будь-яку форму дискримінації за ознаками статі, віку, раси, національності, мови, соціального походження, релігії, стану здоров'я або іншими обставинами. Волонтерська діяльність не повинна створювати привілеїв або ієрархій, заснованих на соціальному статусі чи політичних поглядах. Рівність у цьому контексті означає доступність волонтерської участі для всіх охочих і рівне ставлення до всіх отримувачів допомоги.

Добровільність — один із найсуттєвіших і найхарактерніших принципів волонтерства. Вона означає, що участь у волонтерській діяльності здійснюється на основі власного усвідомленого вибору особи, без примусу, тиску чи юридичного зобов'язання. Добровільність передбачає також можливість відмови від участі або припинення волонтерської діяльності в будь-який момент, що відрізняє її від трудових або службових зобов'язань. Цей принцип є проявом поваги до свободи волі, моральної автономії особистості та її права на самовираження у суспільстві. У науковій літературі наголошується, що добровільність містить у собі глибокий мотиваційний зміст, пов'язаний з альтруїзмом, потребою бути корисним, солідарністю. Водночас вона не виключає організованих форм участі, зокрема через громадські об'єднання чи державні програми [16].

Принцип безоплатності передбачає, що волонтерська допомога не оплачується — ні у формі заробітної плати, ні у формі інших матеріальних компенсацій за саму діяльність. Безоплатність є свідченням безкорисливості, доброчинності й орієнтації на суспільне благо. Водночас законодавство дозволяє компенсувати волонтерам витрати, понесені у зв'язку з виконанням їхніх

обов'язків (наприклад, транспортні витрати, харчування, страхування). Проте це не повинно перетворювати волонтерство на оплачувану працю або ставити під сумнів його благодійний характер [23].

Безкорисливість у волонтерській діяльності означає, що волонтер або волонтерська організація не прагнуть отримати особисту вигоду від своєї діяльності. Йдеться про відмову від власного зиску — фінансового, політичного, іміджевого — за рахунок людей, які потребують допомоги. Цей принцип не заперечує того факту, що волонтер може отримувати особисту моральну або соціальну сатисфакцію, розвивати власні компетенції, знаходити нові соціальні зв'язки. Але такі результати є супутніми, а не визначальними мотивами волонтерства. Варто зазначити, що безкорисливість не означає наївності або інфантильності. Вона вимагає усвідомлення відповідальності за наслідки своєї участі та моральної стійкості перед спокусами політичного або комерційного капіталізування волонтерства.

Принцип неприбутковості закріплює те, що волонтерська діяльність не має підприємницького характеру. Її мета — не отримання доходу чи прибутку, а реалізація суспільно важливих завдань. Навіть якщо організація залучає фінансову підтримку, вона повинна використовуватись виключно для забезпечення діяльності, а не для розподілу прибутків між засновниками, членами чи волонтерами. Неприбутковість також є критерієм для визначення статусу волонтерських організацій у податковій системі: такі організації можуть бути звільнені від окремих видів податків, якщо відповідають умовам законодавства про неприбуткові установи [18].

Істотним компонентом є також соціальна спрямованість волонтерської діяльності. Її цілі охоплюють широкий спектр соціально значущих сфер: допомогу малозабезпеченим, підтримку людей з інвалідністю, догляд за літніми особами, захист довкілля, розвиток культури й освіти, участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. У цьому контексті волонтерство виступає як форма соціальної служби та інструмент зміцнення солідарності у суспільстві.

Його вплив є взаємним: воно не лише задовольняє потреби отримувачів допомоги, а й формує нову громадянську ідентичність у самих волонтерів [21].

Волонтерська діяльність охоплює широкий спектр сфер суспільного життя, що потребують підтримки, розвитку або екстреного реагування. Напрями її реалізації постійно розширюються відповідно до викликів часу, соціальних трансформацій, гуманітарних криз, воєнних дій чи екологічних катастроф. Законодавство України, зокрема стаття 3 Закону «Про волонтерську діяльність», закріплює базові напрями надання волонтерської допомоги, які, однак, не є вичерпними [54].

Один із ключових напрямів реалізації волонтерської діяльності полягає в наданні допомоги малозабезпеченим, бездомним, багатодітним сім'ям, безробітним, людям з інвалідністю, особам похилого віку. Волонтери забезпечують цих людей продуктами харчування, засобами гігієни, ліками, а також надають соціальне супроводження — допомагають оформлювати документи, отримувати соціальні послуги, проходити медичні огляди тощо.

Ще одним важливим напрямом волонтерської діяльності є опіка над особами, які не здатні самотійно забезпечити своє повсякденне життя через стан здоров'я, вік або фізичні обмеження. Волонтери надають побутову допомогу (прибирання, приготування їжі), забезпечують соціальне спілкування, психологічну підтримку, супровід до медичних закладів. Такі форми волонтерської діяльності мають не лише практичне, а й глибоке соціально-гуманістичне значення, адже сприяють інтеграції вразливих груп населення у суспільне життя, запобігають соціальній ізоляції та маргіналізації. Окрім цього, волонтерська опіка виступає ефективним інструментом реалізації принципів інклюзії, соціальної справедливості та рівних можливостей. Вона забезпечує більш збалансований розподіл соціальних ресурсів, підтримує осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, і тим самим підвищує рівень соціальної стабільності в державі.

У контексті гуманітарних криз, техногенних або природних катастроф, екологічних аварій чи збройних конфліктів волонтерська допомога має

переважно оперативний та мобільний характер. Волонтери забезпечують постраждалих базовими потребами — житлом, харчуванням, одягом, інформацією, медичною допомогою, евакуацією [6, 13].

Охорона довкілля, збереження історико-культурного середовища, благоустрій громадських просторів також належать до важливих напрямів волонтерської активності. Екологічне волонтерство передбачає участь у прибиранні територій, висадженні дерев, сортуванні відходів, просвітницьких кампаніях з питань сталого розвитку. Такі ініціативи не лише покращують стан навколишнього середовища, а й формують екологічну свідомість громадян, виховують відповідальне ставлення до природи та ресурсів. Участь у природоохоронних акціях сприяє розвитку культури сталого споживання, поширенню знань про зміну клімату, біорізноманіття та необхідність збереження природних екосистем [12].

Окремим і перспективним напрямом є волонтерство в освітньому середовищі. Воно охоплює допомогу в організації навчального процесу, наставництво, репетиторство, просвітницьку діяльність, організацію культурно-освітніх заходів. Волонтери-освітяни часто залучаються до реалізації інноваційних освітніх проєктів, неформальних програм навчання, тренінгів і майстер-класів, спрямованих на розвиток критичного мислення, цифрової грамотності, екологічної та громадянської компетентності. Завдяки цьому волонтерство стає каталізатором модернізації освітнього простору та підвищення його якості. Молодіжне волонтерство, у свою чергу, сприяє громадянській активності молоді, формує лідерські навички, відповідальність, здатність до кооперації [4].

Змістовне наповнення волонтерської діяльності не обмежується тільки допомогою окремим особам. Його соціальна значущість є системною — вона трансформує суспільні відносини, активізує солідарність, забезпечує інклюзію, заповнює прогалини державної політики та формує нову якість громадянського суспільства. У цьому контексті волонтерська діяльність виступає важливим чинником соціальних інновацій, адже вона стимулює появу нових форм

взаємодії між громадянами, громадами, бізнесом та державою. Завдяки ініціативам волонтерів у суспільстві розвиваються практики самоуправління, партнерства та взаємної підтримки, що підвищують стійкість соціальної системи до кризових викликів.

Волонтерство в умовах соціальної кризи виступає як оперативна реакція на проблеми, які держава не встигає вирішувати через обмежені ресурси, бюрократію або повільність системи. Добровольці оперативно реагують на потреби, мобілізують локальні ресурси, об'єднують громади. Волонтерська діяльність є ефективним додатком до державної політики, а інколи — єдиним механізмом реагування на локальному рівні. У періоди суспільних потрясінь — зокрема під час воєнних дій, природних катастроф, епідемій чи економічних криз — волонтерство стає важливим інструментом підтримання соціальної стабільності та громадської безпеки. Воно забезпечує гнучкість і мобільність реагування на виклики, сприяє збереженню життєздатності громад та підвищує рівень довіри населення до інститутів громадянського суспільства [8; 12].

Волонтерство сприяє зниженню соціальної напруженості, оскільки об'єднує людей різного віку, статі, національності, віросповідання навколо спільної мети. Це створює простір для міжкультурного та міжпоколінного діалогу, формує довіру в суспільстві. Саме завдяки волонтерству люди вчаться співпереживанню, взаємопідтримці, громадянській відповідальності. Участь у волонтерських проєктах має позитивний вплив і на психологічний стан самих волонтерів — підвищує самооцінку, зміцнює відчуття власної значущості, знижує рівень тривожності. Це особливо актуально в умовах війни або пандемій, коли люди потребують взаємопідтримки [12; 17].

Волонтерські ініціативи часто стають інкубаторами нових підходів до вирішення соціальних проблем. У межах волонтерства відпрацьовуються нові моделі співпраці громадян і держави, впроваджуються соціальні стартапи, розробляються інклюзивні практики. Ці інновації згодом можуть бути інтегровані у державну політику або масштабовані як громадські програми.

Волонтерська діяльність є багатограним соціальним явищем, що ґрунтується на принципах добровільності, безоплатності, безкорисливості, гуманності, законності, рівності та неприбутковості, і передбачає активну участь громадян у наданні допомоги вразливим категоріям населення, реагуванні на надзвичайні ситуації, захисті прав людини, охороні довкілля та розвитку культури й освіти. Як форма громадянської участі, волонтерство відіграє важливу роль у зміцненні соціальної солідарності, інтеграції, формуванні активної громадянської позиції, компенсуючи недоліки державної політики та сприяючи розвитку соціальних інновацій. Його значущість особливо зростає в умовах суспільної нестабільності, коли волонтери стають рушійною силою підтримки населення, а сам інститут волонтерства — невід’ємним елементом демократичного, гуманного й відповідального суспільства.

1.2. Нормативно-правова база регулювання волонтерської діяльності в Україні.

Волонтерська діяльність в сучасній Україні набула особливого значення, оскільки стала важливим інструментом підтримки суспільства в періоди кризових явищ, соціальних викликів та воєнного стану. В умовах збройного протистояння та масштабних гуманітарних проблем волонтери виконують функції, які доповнюють та інколи замінюють роботу державних інституцій, забезпечуючи допомогу населенню, підтримку військових, соціально вразливих груп та реалізацію численних суспільно важливих ініціатив. Така активність не лише сприяє зміцненню соціальної солідарності, але й формує громадянську відповідальність та підвищує рівень довіри між громадянами [32].

Водночас розвиток волонтерського руху вимагає чіткої організації та правового врегулювання, що дозволяє забезпечити прозорість і безпеку такої діяльності. Важливим завданням є створення та вдосконалення нормативно-правової бази, яка окреслює основні засади волонтерської діяльності, регламентує порядок її здійснення та визначає механізми державної підтримки. Наявність законодавчо встановлених норм надає волонтерам і організаціям правову визначеність, захищає їхні права та створює передумови для ефективної співпраці з органами влади, міжнародними партнерами й іншими інституціями громадянського суспільства [42].

Аналіз правового поля, що регулює волонтерську діяльність, стає необхідним для розуміння того, як на законодавчому рівні формуються умови для розвитку громадських ініціатив та як державна політика сприяє їхній підтримці й зміцненню. Вивчення нормативно-правових засад волонтерства дозволяє виявити механізми взаємодії між державними інституціями, громадськими організаціями та окремими громадянами, а також оцінити ефективність існуючих правових інструментів у стимулюванні громадянської активності. Аналіз правового поля допомагає з'ясувати, наскільки чинне законодавство відповідає сучасним суспільним викликам, зокрема умовам воєнного стану, гуманітарних криз чи потребам післявоєнного відновлення. Крім

того, дослідження законодавчих аспектів волонтерської діяльності створює підґрунтя для удосконалення правових механізмів підтримки волонтерів, забезпечення їхнього соціального захисту, визнання результатів волонтерської праці та підвищення прозорості взаємодії між державою й громадянським суспільством.

Основу сучасного правового регулювання волонтерської діяльності в Україні становить Закон України «Про волонтерську діяльність», який визначає правові та організаційні засади участі громадян у суспільно корисних ініціативах. Цей закон закладає підґрунтя для розвитку волонтерського руху як важливого елемента громадянського суспільства, встановлює механізми взаємодії між державою, громадськими об'єднаннями та фізичними особами, а також окреслює принципи добровільності, безоплатності та гуманності, що лежать в основі діяльності волонтерів. Його головна мета полягає у створенні чіткої правової рамки, яка дозволяє організувати участь громадян у наданні допомоги та реалізації соціально значущих проєктів, формуючи відповідальне ставлення до суспільних проблем і сприяючи розвитку культури взаємодопомоги. Водночас закон забезпечує правовий захист волонтерів, визначаючи їхні права, обов'язки та гарантії під час виконання завдань, у тому числі в умовах надзвичайних ситуацій, збройних конфліктів чи ліквідації наслідків катастроф. Він також встановлює порядок взаємодії волонтерів з органами державної влади та місцевого самоврядування, сприяючи прозорості та ефективності волонтерських ініціатив. Особливу увагу приділено питанням страхування, відшкодування витрат, пов'язаних із здійсненням волонтерської діяльності, та відповідальності приймаючих організацій. Крім того, Закон України «Про волонтерську діяльність» гармонізується з міжнародними підходами до розвитку волонтерства, що дозволяє інтегрувати національну систему у глобальний контекст. Це сприяє розширенню можливостей для міжнародної співпраці, залученню українських волонтерів до міжнародних гуманітарних проєктів, а також формуванню єдиних стандартів етичної поведінки та безпеки у сфері добровільної діяльності. Зазначений закон не лише

регламентує волонтерську діяльність на національному рівні, але й виступає важливим інструментом розвитку демократичного суспільства, заснованого на принципах солідарності, співпраці та соціальної відповідальності [44].

Після 2014 року, у зв'язку з появою нових викликів, пов'язаних з війною та кризовими ситуаціями, законодавство України зазнало низки змін, спрямованих на посилення захисту волонтерів. Зокрема, було розширено коло видів діяльності, які визнаються волонтерськими, уточнено права та обов'язки учасників, а також закріплено механізми надання соціальних гарантій тим, хто здійснює діяльність у зонах підвищеної небезпеки. Державою передбачено компенсації у разі отримання поранень чи загибелі волонтера під час виконання завдань, пов'язаних з підтримкою військових формувань та населення у районах бойових дій. Такі зміни стали відповіддю на потребу часу, коли волонтерський рух набув масового характеру і став невід'ємною частиною національної безпеки та гуманітарної підтримки.

Волонтерська діяльність тісно пов'язана з іншими сферами суспільної активності, що також відображено у відповідних законах. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» регулює створення і діяльність благодійних фондів, які є важливими партнерами у здійсненні волонтерських ініціатив, надають фінансову, матеріальну та організаційну підтримку. Водночас норми закону «Про громадські об'єднання» створюють правові умови для легалізації та функціонування неурядових організацій, через які громадяни реалізують свою участь у суспільно корисній діяльності, у тому числі волонтерській. Таке правове середовище сприяє поєднанню зусиль громадян, об'єднаних спільною метою, і забезпечує можливість здійснювати діяльність на прозорих і зрозумілих засадах [45; 20].

Особливу роль у підтримці та регулюванні волонтерського руху відіграють державні органи, які забезпечують координацію, контроль та сприяння його розвитку. Міністерство соціальної політики України виконує функції з ведення обліку організацій, що залучають волонтерів, надання методичної допомоги та формування державної політики у цій сфері. Через співпрацю з місцевими

органами влади, а також у партнерстві з громадськими ініціативами, держава створює умови для інтеграції волонтерського руху у національні та регіональні програми соціальної підтримки населення. Завдяки цьому волонтерська діяльність поступово набуває більш системного і врегульованого характеру, стаючи невід'ємним елементом функціонування громадянського суспільства в Україні [47].

Розглянувши національне законодавство, що визначає засади волонтерської діяльності в Україні, необхідно звернути увагу і на міжнародний вимір цієї сфери. Волонтерський рух не обмежується кордонами держави, оскільки сучасні виклики, зокрема гуманітарні кризи, війни та соціальні катастрофи, потребують спільних зусиль світової спільноти. Саме тому важливим є розуміння міжнародних програм, механізмів співпраці та правових норм, які впливають на розвиток і підтримку волонтерства, створюючи можливості для обміну досвідом і забезпечуючи захист учасників цієї діяльності.

Міжнародні засади регулювання та підтримки волонтерської діяльності формуються на основі діяльності міжнародних організацій та загальновизнаних норм міжнародного права, що створюють єдиний простір співпраці, взаємодопомоги та захисту волонтерів. Однією з ключових інституцій, яка визначає глобальні напрями розвитку волонтерства, є Організація Об'єднаних Націй. У межах її структури діє спеціалізована програма United Nations Volunteers, яка спрямована на залучення волонтерів до реалізації проєктів, що мають гуманітарне, соціальне та миротворче значення. Діяльність цієї програми сприяє поширенню культури добровільної допомоги у світі, формує умови для обміну досвідом між державами та підтримує професійний рівень організації волонтерських ініціатив. Завдяки роботі UN Volunteers створюється інституційна основа для участі громадян різних країн у спільних міжнародних програмах, що мають на меті досягнення сталого розвитку та подолання наслідків кризових ситуацій [1].

Важливим європейським інструментом підтримки волонтерської діяльності став Європейський корпус солідарності, який відкриває можливості

для молоді з різних країн брати участь у суспільно важливих ініціативах за межами власної держави. Програма передбачає організацію волонтерських проєктів у сферах соціальної інтеграції, екологічної безпеки, освіти та відновлення після криз, а також забезпечує учасникам необхідну підтримку, включаючи фінансування проживання, транспортних витрат і підвищення кваліфікації. Такий підхід не лише сприяє зміцненню міжнародної співпраці, але й розвиває мережу взаємодії між державами, що дає можливість обмінюватися досвідом та підвищувати ефективність реалізації волонтерських програм на глобальному рівні.

Окреме значення для правового регулювання волонтерської діяльності мають положення міжнародного гуманітарного права, зокрема норми Женевських конвенцій та додаткових протоколів до них. Ці документи визначають правила поведінки цивільних осіб у збройних конфліктах, гарантують захист волонтерів, які надають допомогу потерпілим, та регулюють статус добровольців у районах бойових дій. Участь волонтерів у гуманітарних місіях відповідно до цих норм має здійснюватися з дотриманням принципів нейтральності, гуманності та поваги до міжнародного права. Таким чином, міжнародні акти забезпечують базові стандарти захисту і надають можливість координувати дії різних організацій у надзвичайних умовах, зберігаючи при цьому людяність і верховенство права [4].

Поєднання діяльності міжнародних програм, механізмів співпраці та правових норм створює єдине середовище, у якому волонтерська активність виходить за межі окремої держави і стає глобальним феноменом, що відповідає на спільні виклики сучасності. Це середовище формується завдяки узгодженню стратегічних підходів різних країн, обміну досвідом, спільній координації дій під час ліквідації наслідків кризових ситуацій, стихійних лих чи збройних конфліктів. У результаті волонтерство набуває не лише гуманітарного, а й політичного та соціально-економічного значення, стаючи важливим чинником розвитку громадянського суспільства та зміцнення міжнародної солідарності. Більш того, у межах такого глобального середовища волонтери виступають не

лише як виконавці допомоги, а як носії універсальних цінностей людяності, миру та співпраці. Міжнародні ініціативи забезпечують їм доступ до навчальних програм, систем підтримки та правових гарантій, що сприяє підвищенню професійного рівня добровольців і захисту їхніх прав під час участі у транскордонних проєктах. Отже, інтеграція міжнародних механізмів волонтерства формує сучасну модель глобальної взаємодії, у якій добровільна діяльність стає інструментом реалізації принципів сталого розвитку, гуманітарної безпеки та міжкультурного діалогу.

Попри наявність достатньо розвиненої нормативної основи, яка регламентує волонтерську діяльність в Україні, чинне законодавство не позбавлене певних недоліків, що ускладнюють його ефективне застосування на практиці. В умовах воєнного стану, масштабних гуманітарних викликів та швидкої еволюції форм громадянської активності виявляються прогалини у правовому регулюванні, які стосуються як механізмів взаємодії волонтерів з державними структурами, так і питань соціального захисту самих учасників волонтерського руху. Спостерігається недостатня гнучкість правових норм у реагуванні на потреби кризових ситуацій, що призводить до затримок у реєстрації ініціатив, складнощів із доступом до фінансових ресурсів та проблем у координації з органами влади [36].

Особливе занепокоєння викликає недостатня деталізація процедур, пов'язаних із гарантіями безпеки та соціального забезпечення волонтерів, які виконують діяльність у районах підвищеного ризику. Відсутність чітких алгоритмів у деяких питаннях (наприклад, порядок отримання компенсацій, страхування чи надання статусу учасника волонтерської діяльності) призводить до неоднакової практики застосування норм і потребує подальшого доопрацювання.

Не менш важливим є питання прозорості та контролю, що має на меті не обмеження ініціатив, а підвищення ефективності використання ресурсів, зменшення зловживань та формування довіри до волонтерського руху. Тому вдосконалення нормативної бази має передбачати оновлення підзаконних актів,

створення механізмів оперативної підтримки ініціатив, спрощення процедур звітності та посилення співпраці між державою, громадянським суспільством та міжнародними партнерами. Це дозволить зробити волонтерську діяльність більш захищеною, ефективною і стійкою в умовах сучасних викликів.

Правове регулювання відіграє ключову роль у розвитку волонтерського руху, адже саме воно створює умови для організованої, безпечної та результативної діяльності громадян, які об'єднують свої зусилля заради суспільного блага. Завдяки наявності законодавчо визначених норм волонтерська активність виходить за межі стихійних ініціатив і перетворюється на впорядковану систему, що взаємодіє з державними структурами та громадянським суспільством. Це забезпечує правовий захист волонтерів, сприяє підвищенню рівня довіри до їхньої діяльності, а також формує більш прозорий і координований механізм надання допомоги у кризових ситуаціях. Наявність стабільного правового середовища дозволяє волонтерству стати інструментом соціальних змін і важливою частиною демократичного розвитку держави [15].

Перспективи вдосконалення нормативно-правової бази в Україні полягають у необхідності її адаптації до нових суспільних викликів та міжнародних стандартів. Сучасний етап розвитку вимагає більш чіткої регламентації соціальних гарантій для волонтерів, особливо тих, хто працює у зонах бойових дій та інших небезпечних умовах. Подальший розвиток законодавства має передбачати спрощення процедур взаємодії між державою та громадськими ініціативами, створення електронних сервісів для реєстрації та координації діяльності, а також розширення можливостей для залучення міжнародної підтримки. Удосконалена правова база має бути спрямована на забезпечення гнучкості у реагуванні на кризові ситуації, підвищення прозорості та посилення партнерства між державними органами, громадянським суспільством і міжнародними організаціями, що у підсумку сприятиме зміцненню ролі волонтерського руху як важливої сили розвитку українського суспільства.

1.3. Особливості організації волонтерської діяльності в умовах воєнного стану.

Волонтерська діяльність у сучасній Україні стала одним із найважливіших проявів громадянської активності, особливо після початку повномасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році. За останні роки волонтерський рух набув безпрецедентного масштабу та значення, перетворившись на важливий соціальний механізм, який не лише підтримує армію та цивільне населення, а й формує нові моделі взаємодії між громадянами та державою.

Наукові дослідження та соціологічні опитування (зокрема, дані Фонду «Демократичні ініціативи» та аналітичні звіти Українського інституту майбутнього) свідчать, що понад половина населення країни у тій чи іншій формі брала участь у волонтерських ініціативах після 24 лютого 2022 року. Такий рівень масової участі є унікальним явищем і свідчить про високий потенціал самоорганізації суспільства у кризовий період [50].

Однією з головних особливостей організації волонтерської діяльності в умовах війни є її децентралізований та мережевий характер. У мирний час волонтерство часто базується на діяльності формальних організацій, проте воєнний стан стимулював розвиток гнучких горизонтальних зв'язків. Невеликі групи активістів, локальні ініціативи та навіть індивідуальні волонтери швидко об'єднуються навколо конкретних завдань: від збору коштів на транспорт чи дрони для військових до організації евакуації цивільних з небезпечних регіонів. Ці об'єднання діють автономно, але при цьому ефективно координуються через соціальні мережі та цифрові платформи.

Така форма організації дозволяє швидко реагувати на динамічні виклики, які виникають унаслідок бойових дій. Використання цифрових технологій – месенджерів, краудфандингових платформ, електронних платіжних сервісів – суттєво прискорює процес збору та розподілу ресурсів. Більше того, технології стали основним інструментом прозорості: завдяки відкритим звітам, онлайн-трансляціям та регулярним фото- та відеозвітам волонтерські групи підвищують довіру суспільства та мотивують громадян до подальшої підтримки [26, 21].

Однак ефективність волонтерських ініціатив у воєнних умовах визначається не лише технічними засобами, але й особливим типом соціального капіталу, що формується на основі довіри. Довіра між громадянами, між волонтерами та армією, а також між суспільством і міжнародними донорами є ключовим фактором, що дає змогу компенсувати обмежені ресурси державних структур. Цей соціальний капітал не виникає миттєво. Його формування відбувалося протягом попередніх років, зокрема після подій Революції Гідності та початку війни на сході у 2014 році, коли волонтерські мережі вже зарекомендували себе як ефективний канал підтримки військових.

Суттєво змінився і спектр завдань, що стоять перед волонтерами у воєнний період. Якщо до початку повномасштабної війни основними напрямками були допомога малозабезпеченим верствам населення, розвиток громадських просторів, охорона довкілля чи культурні проєкти, то з 2022 року акценти перемістилися на питання обороноздатності та виживання. Волонтери забезпечують матеріально-технічні потреби армії – від форми і взуття до безпілотників, транспортних засобів і засобів зв'язку. Водночас вони надають гуманітарну допомогу цивільним: харчові набори, ліки, генератори, теплі речі. Важливими напрямками стали психологічна підтримка постраждалих від війни, допомога у реабілітації поранених, організація навчальних і культурних заходів для дітей-переселенців [8; 19].

У науковій літературі підкреслюється, що волонтерська діяльність під час війни – це не просто допомога, а комплексний феномен, який поєднує елементи громадянського суспільства, соціального підприємництва та кризового менеджменту. Вона вимагає від учасників високого рівня організаційної культури, дисципліни, готовності брати на себе відповідальність і працювати у стресових умовах. При цьому не менш важливими стають навички психологічної стійкості, адже волонтери щодня стикаються з травматичними подіями, що створює ризик емоційного вигорання [40].

Серед основних проблем, з якими стикаються волонтери у воєнний час, слід відзначити високі ризики для життя і здоров'я під час виконання завдань у

прифронтових та окупованих зонах, складність логістики через зруйновану інфраструктуру, нестачу фінансових та матеріальних ресурсів. Важливим викликом залишається необхідність поєднання автономності волонтерських ініціатив із потребою співпраці з державними та міжнародними структурами. Держава, зі свого боку, намагається виробити механізми координації, не обмежуючи при цьому самостійності волонтерських об'єднань.

Особливої уваги заслуговує соціальний ефект, який продукує волонтерська діяльність. Вона не лише вирішує конкретні завдання допомоги, але й сприяє зміцненню громадянської солідарності та національної ідентичності. Досвід співпраці у волонтерських проєктах формує нові моделі суспільної довіри та відповідальності, що матиме довготривалий вплив на післявоєнне відновлення держави. У цьому контексті волонтерський рух стає одним із рушіїв розвитку громадянського суспільства в Україні. Соціальний ефект волонтерства виходить далеко за межі безпосередньої допомоги — він формує морально-ціннісну основу для відродження та консолідації українського суспільства в умовах трансформаційних процесів [21].

Організація волонтерської діяльності у воєнний період визначається низкою ключових рис: децентралізованою структурою, широким використанням цифрових технологій, високим рівнем мобільності, довірою між учасниками та постійним розширенням сфери діяльності. Вона поєднує у собі риси кризового менеджменту та соціальної інновації. У сучасних умовах війни в Україні волонтерський рух набуває особливої ролі як прояв національної єдності та взаємної підтримки. Завдяки згуртованості волонтерів забезпечується оперативне реагування на потреби військових, цивільного населення, переселенців і постраждалих від бойових дій. Це зміцнює суспільну стійкість, підвищує довіру до громадських ініціатив та демонструє високий рівень самоорганізації українського народу. У майбутньому цей досвід може стати основою для створення нових форм взаємодії суспільства і держави, що значно підвищить стійкість країни до викликів та кризових ситуацій.

Важливим аспектом у дослідженні організації волонтерської діяльності є розуміння мотиваційної складової. Сучасні соціологічні опитування та психологічні дослідження засвідчують, що переважна більшість учасників волонтерського руху у період воєнного стану керуються насамперед почуттям громадянського обов'язку, потребою бути корисними у критичний для країни час та відчуттям особистої причетності до спільної справи. У воєнних умовах матеріальні стимули відходять на другий план, поступаючись місцем альтруїстичним мотивам та прагненню солідарності. Це свідчить про глибинну трансформацію суспільної свідомості, коли громадяни усвідомлюють свою роль у збереженні державності [13; 24].

Дослідники громадянського суспільства підкреслюють, що цей новий рівень залученості не є стихійним: у більшості випадків волонтерські ініціативи мають продуману стратегію, чіткий розподіл функцій, налагоджену систему звітності. Це дає змогу не лише ефективно використовувати ресурси, а й формувати прозору систему взаємодії між різними групами волонтерів. Подібні практики, які виникли як відповідь на кризу, у перспективі можуть стати підґрунтям для сталого розвитку інституцій громадянського суспільства [27].

Ще одним важливим виміром організації волонтерської діяльності у воєнний час є питання партнерства з державними структурами та міжнародними організаціями. Досвід останніх років засвідчив, що найефективнішими є ті ініціативи, де вдалося досягти балансу між незалежністю громадських об'єднань і підтримкою з боку інституційних гравців. Взаємодія на засадах партнерства дозволяє уникати дублювання зусиль, концентрувати ресурси на найбільш пріоритетних напрямках та забезпечувати ширший географічний охоплення допомоги. В умовах збройної агресії проти України така співпраця набуває стратегічного значення, адже поєднання гнучкості волонтерських ініціатив із адміністративними можливостями держави створює ефективну систему реагування на потреби населення. Зокрема, державні інституції забезпечують нормативно-правову підтримку, координацію дій та офіційне визнання

діяльності волонтерів, тоді як громадські організації та благодійні фонди вносять інноваційні підходи, оперативність і довіру з боку місцевих спільнот [24; 45].

Окремої уваги заслуговує феномен міжнародної солідарності. Українські волонтери налагодили активні зв'язки з діаспорою, благодійними фондами та гуманітарними організаціями в інших країнах, що суттєво розширило можливості руху. Цей досвід міждержавної співпраці демонструє, що волонтерський рух у воєнний час є не лише внутрішнім явищем, а й частиною глобальної мережі солідарності, де об'єднуються ресурси, знання і технології на підтримку спільної мети. Міжнародні організації, серед яких ООН, Червоний Хрест, USAID, UNICEF, UNHCR та інші, відіграють важливу роль у ресурсному забезпеченні волонтерського руху, надаючи фінансову, матеріальну та консультативну підтримку. Їхня участь сприяє не лише стабілізації гуманітарної ситуації, а й підвищенню рівня прозорості, професіоналізації та сталості волонтерських проєктів [3; 16].

Не менш вагомим є і вплив волонтерської діяльності на самих учасників руху. Залучення до ініціатив сприяє розвитку навичок лідерства, організаційного менеджменту, комунікації у кризових ситуаціях. Для багатьох волонтерів участь у допомозі стає не тільки формою служіння суспільству, а й джерелом особистісного зростання та переосмислення цінностей. Таке збагачення людського капіталу позитивно впливатиме на післявоєнну відбудову України, адже сформована під час війни культура взаємодопомоги та самовідповідальності стане ресурсом для відновлення і розвитку громадянських інститутів.

У наукових публікаціях підкреслюється також значення психологічної підтримки волонтерів. Адже постійний контакт із травматичними подіями, перевантаження та відсутність відпочинку створюють ризик хронічного емоційного вигорання. Тому дедалі актуальнішими стають програми супервізії, групи психологічної підтримки та освітні ініціативи, спрямовані на розвиток стресостійкості. Цей напрям діяльності лише починає формуватися, проте вже показує позитивні результати, особливо у великих волонтерських центрах [38].

Можна стверджувати, що волонтерська діяльність у воєнний час – це багаторівневе суспільне явище, яке виходить далеко за рамки допоміжних функцій. Воно перетворюється на інструмент національної безпеки, інноваційної організації ресурсів та водночас на потужний фактор формування соціальної згуртованості. Досвід останніх років переконливо демонструє, що саме волонтерські мережі стали тим «мостом» між громадянами та державою, який дозволяє українському суспільству витримувати безпрецедентні виклики.

У перспективі дослідження феномену волонтерської діяльності під час війни має велике наукове та практичне значення. Воно допоможе зрозуміти механізми формування соціальної стійкості, створити моделі ефективної взаємодії громадянського суспільства та державних інституцій, а також визначити шляхи підтримки і розвитку волонтерського потенціалу у післявоєнний період.

Особливу увагу у наукових дискусіях приділяють також ролі волонтерського руху як каталізатора суспільних інновацій. В умовах воєнного стану, коли традиційні бюрократичні механізми працюють із затримками, саме волонтерські ініціативи впроваджують нові методи організації ресурсів, пошуку логістичних рішень та координації між різними секторами. Такі інновації мають не тільки короткостроковий ефект, а й потенціал довготривалого впливу на державне управління, адже вони демонструють можливість поєднання швидкості прийняття рішень і прозорості [19].

Важливо, що активізація волонтерського руху у воєнних умовах сприяє зміцненню міжнародного іміджу України. Кадри, що демонструють злагоджену діяльність тисяч волонтерів у різних куточках країни, стають елементом інформаційної дипломатії. Вони свідчать про готовність суспільства самоорганізовуватися, що викликає довіру у партнерів та донорів за кордоном. Це, своєю чергою, сприяє залученню додаткових ресурсів і розширює простір для міждержавної кооперації.

Під час аналізу особливостей організації волонтерства у воєнний період варто зазначити й нові етичні стандарти, які формуються всередині руху.

Йдеться про відповідальність за точність інформації, прозорість фінансових операцій, відмову від використання допомоги як інструмента особистого піару. Війна створює середовище, у якому довіра є найбільшою цінністю, тому волонтерські спільноти виробляють власні внутрішні механізми контролю та взаємної підтримки репутації. Це робить рух не лише потужним за ресурсами, а й морально стійким.

Невід'ємною складовою волонтерської діяльності є взаємодія з локальними громадами. У багатьох випадках саме волонтери стали посередниками між місцевим населенням і зовнішніми благодійними організаціями, що дозволило більш адресно задовольняти потреби постраждалих від війни. Досвід таких програм показує, що ефективність допомоги значно зростає, коли вона базується на місцевому знанні та довірі [16].

Також варто підкреслити міждисциплінарний характер дослідження феномену волонтерства. Для його комплексного розуміння залучаються підходи соціології, психології, політології, права та навіть економіки. Наприклад, аналіз впливу волонтерських ініціатив на локальні економіки показує, що у низці регіонів волонтерська активність стає фактором відновлення підприємництва і створення нових робочих місць. Таким чином, роль волонтерства у кризових умовах виходить за межі гуманітарної допомоги та включає стратегічний внесок у відновлення країни.

Досвід організації волонтерської діяльності у воєнний період має розглядатися як унікальний соціальний ресурс. Його ефективність обумовлена поєднанням трьох ключових чинників:

1. Широкої самоорганізації суспільства, що проявляється у готовності швидко реагувати на потреби армії та населення.
2. Технологічної модернізації волонтерського руху, що забезпечує швидкість і прозорість процесів.
3. Нової культури відповідальності, яка спирається на довіру, етичність і громадянську солідарність [28].

Волонтерська діяльність у воєнний час демонструє, що навіть за умов масштабної кризи суспільство здатне створювати механізми взаємопідтримки, котрі доповнюють державні інституції та часом перевершують їхню ефективність. У перспективі ці практики можуть стати підґрунтям для відбудови країни на принципах партнерства, довіри та активної громадянської участі.

Висновки до розділу 1.

Вивчення феномену волонтерської діяльності, її правових основ та особливостей функціонування в умовах воєнного стану дає змогу зробити низку узагальнень, що мають як теоретичне, так і практичне значення.

Аналіз показує, що волонтерська діяльність в Україні є не лише формою громадянської участі, а й цілісним соціокультурним явищем, яке інтегрує моральні, правові та суспільні цінності. Вона розвивається на основі принципів добровільності, безкорисливості та гуманності і виконує важливу функцію посилення соціальної згуртованості та мобілізації ресурсів суспільства в умовах криз. Саме через волонтерство формується новий тип громадянської активності, який у складних обставинах збройної агресії забезпечує готовність людей діяти на користь інших, об'єднуватися заради спільної мети та брати відповідальність за наслідки власних рішень.

Правова база, що регламентує волонтерську діяльність, створює фундамент для її організованості, безпеки та узгодження дій з іншими інституціями. Водночас практика останніх років свідчить, що воєнний час загострив потребу в удосконаленні цих правових механізмів, особливо у частині соціального захисту волонтерів, спрощення процедур взаємодії з державними органами, підвищення прозорості та можливості оперативного реагування на виклики, які виникають у надзвичайних умовах.

Повномасштабна війна радикально змінила масштаби та характер волонтерства. Воно стало масовим і набуло нових організаційних форм, що спираються на децентралізацію, горизонтальні зв'язки та цифрові інструменти комунікації. Дослідження засвідчують, що у воєнний період волонтерська діяльність виходить далеко за межі звичних напрямів благодійності, охоплюючи постачання армії, організацію евакуації, психологічну допомогу, відбудову пошкодженої інфраструктури та підтримку цивільного населення. Цей спектр завдань свідчить про її перетворення на елемент системи національної безпеки та невід'ємний чинник стійкості суспільства.

Разом з тим діяльність волонтерів у таких умовах супроводжується серйозними викликами. Йдеться про ризики, пов'язані з безпекою та фізичним здоров'ям, складністю логістики у зруйнованій інфраструктурі, дефіцитом ресурсів і загрозою емоційного вигорання. Важливим соціальним наслідком сучасного волонтерського руху є його здатність змінювати саму структуру суспільних відносин. Спільна участь у волонтерських ініціативах створює середовище довіри, навчає солідарності, формує нові навички самоорганізації і відкриває перспективи для формування зрілого громадянського суспільства після завершення війни.

Таким чином, волонтерство перетворилося на унікальне явище українського соціального простору, яке не тільки підтримує державу у надзвичайних обставинах, а й закладає підвалини для відновлення та модернізації країни у майбутньому. Його розвиток у сучасних умовах є свідченням високого рівня громадянської свідомості та потенціалу солідарності, що становить одну з головних переваг українського суспільства у подоланні теперішніх і майбутніх викликів.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

2.1. Характеристика вибірки, методів та процедури дослідження.

В умовах сучасної соціально-політичної ситуації в Україні, яка характеризується високим рівнем нестабільності, зростанням кількості внутрішньо переміщених осіб, збільшенням потреб у гуманітарній, правовій та психологічній підтримці, громадські організації стають важливим інструментом забезпечення життєздатності місцевих спільнот. Серед них громадська організація ГО «МЦ «Параграф» займає помітне місце, поєднуючи у своїй діяльності елементи правозахисної, соціальної та просвітницької роботи.

Емпіричне дослідження ефективності діяльності цієї організації має як наукову, так і прикладну значущість. З наукової точки зору воно дозволяє систематизувати знання про структуру та функціонування волонтерських ініціатив у кризових умовах, визначити чинники, що впливають на результативність роботи, та описати механізми взаємодії між волонтерами, бенефіціарами та адміністративним персоналом. З прикладної позиції — результати можуть бути використані як у внутрішньому плануванні організації, так і в побудові міжсекторальних партнерств.

Мета дослідження — здійснити комплексну оцінку ефективності волонтерської діяльності ГО «МЦ «Параграф» шляхом аналізу кількісних та якісних показників роботи, рівня задоволеності отримувачів допомоги та умов праці самих волонтерів.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати соціально-демографічний склад волонтерів організації.
2. Виявити основні напрями діяльності та проаналізувати їхню результативність.

3. Оцінити організаційні умови, що впливають на мотивацію та продуктивність волонтерів.

4. Дослідити рівень задоволеності бенефіціарів отриманими послугами та допомогою.

5. Визначити чинники, що сприяють підвищенню або знижують ефективність волонтерської роботи.

Об'єкт дослідження — волонтерська діяльність ГО «МЦ «Параграф» у період активної реалізації освітніх та соціальних проєктів.

Предмет дослідження — ефективність роботи волонтерів у досягненні цілей організації та забезпеченні потреб цільових груп.

Часові рамки дослідження охоплювали березень – червень 2025 року, коли організація реалізовувала низку проєктів, спрямованих на надання консультаційної допомоги, психологічної підтримки постраждалим від воєнних дій, а також організацію освітніх заходів для молоді.

Для забезпечення достовірності та повноти даних було застосовано комплексну методологію збору інформації, яка включала:

1. Анкетування волонтерів — для збору інформації про їхній вік, освіту, досвід волонтерської діяльності, мотиваційні установки, рівень задоволеності умовами роботи, оцінку власної продуктивності та взаємодії з колегами [Додаток А].

2. Опитування бенефіціарів — для оцінки доступності, своєчасності та якості наданих послуг, а також рівня задоволеності співпрацею з організацією [Додаток Б].

3. Аналіз внутрішньої документації (звітів, статистичних даних, планів і звітів про реалізацію проєктів) — для вимірювання обсягів наданої допомоги, кількості реалізованих заходів, охоплення цільових груп.

Вибір саме цих методів зумовлений потребою отримати багатопланове уявлення про ефективність діяльності: поєднання кількісних (статистичні показники, результати анкет) та якісних (інтерв'ю, відгуки) даних дозволяє

зіставити об'єктивні результати з суб'єктивним сприйняттям різних груп учасників процесу.

Вибірка дослідження формувалася з двох ключових груп респондентів:

1. Волонтери ($n = 30$), серед яких були як нові учасники, що приєдналися до організації протягом останніх шести місяців, так і досвідчені активісти з більш ніж дворічним стажем роботи. Серед опитаних більшість становили жінки (65%), а найчисельнішою віковою групою були молоді люди 18–25 років (65%), за якими йшли респонденти віком 26–35 років (25%), тоді як решта мали старший вік. Освітній рівень учасників виявився досить високим: 31% мали вищу освіту, а ще 62% перебували у процесі навчання. Половина волонтерів поєднували цю діяльність із роботою, третина були студентами, а решта тимчасово не працювали. За досвідом залучення майже половина (45%) долучилася до організації протягом останнього року, 35% мали стаж від одного до двох років, а п'ята частина понад два роки.

2. Бенефіціари ($n = 50$), які протягом зазначеного періоду отримували допомогу від ГО «МЦ «Параграф» у різних формах: гуманітарні набори, правові консультації, участь у тренінгах чи психологічних сесіях. У групі з отримувачів допомоги більшість також становили жінки (70%), а провідною віковою категорією були люди від 26 до 45 років (55%), тоді як молодь 18–25 років склала п'яту частину вибірки, решта припала на осіб старшого віку. Понад половина респондентів (60%) мали статус внутрішньо переміщених осіб, ще 30% були мешканцями громади, а решта представляли інші соціальні групи, зокрема родини військових чи людей з інвалідністю.

У процесі організації дослідження особливу увагу приділено питанням етики та конфіденційності. Усі респонденти були поінформовані про мету дослідження, умови збереження анонімності, а також дали згоду на обробку отриманих даних виключно в наукових та аналітичних цілях.

Емпіричне дослідження було побудоване на принципах наукової обґрунтованості, репрезентативності вибірки та комплексності методологічного підходу. Це забезпечило можливість отримати достовірні дані, які дозволяють не

лише оцінити поточний стан волонтерської діяльності ГО «МЦ «Параграф», але й сформулювати рекомендації для підвищення її ефективності у майбутньому.

2.2. Аналіз основних результатів та їх інтерпретація.

Аналіз соціально-демографічних характеристик опитаних волонтерів ($n = 30$) дає змогу виокремити низку структурних особливостей їхнього складу. За гендерним співвідношенням переважають жінки (65%), тоді як частка чоловіків становить 35%. Така диспропорція корелює з поширеними у сучасних дослідженнях висновками про більш високий рівень соціальної та комунікативної залученості жінок у сферу добровільної допомоги.

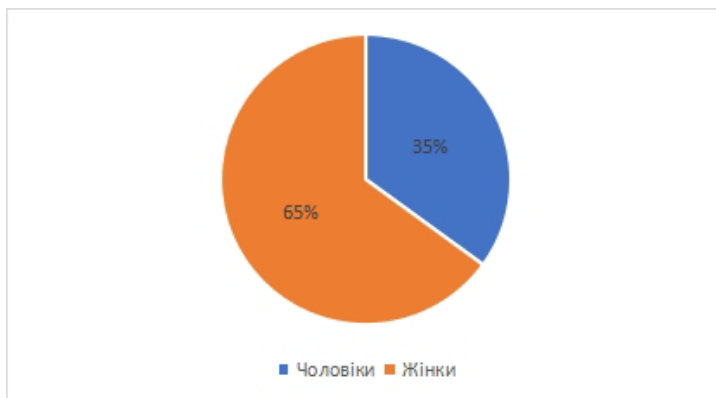

Рис. 2.1. Гендерна характеристика волонтерів

Вікова структура вказує на домінування молодіжного контингенту: 65% волонтерів належать до групи 18–25 років, ще 25% — до категорії 26–35 років. Старші вікові групи представлені меншою мірою, що пояснюється як специфікою ціннісних орієнтацій молоді, так і гнучкістю їхнього життєвого ритму, що створює можливості для активної соціальної участі.

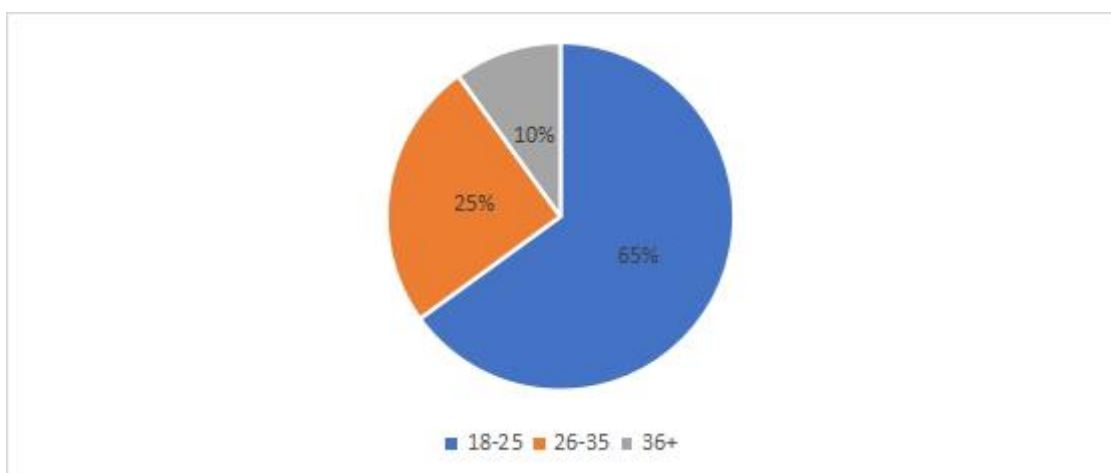

Рис. 2.2. Вікова характеристика волонтерів

Освітній рівень досліджуваних виявився високим: 60% уже здобули вищу освіту, ще 33% перебувають у процесі навчання у закладах вищої освіти, тоді як лише 7% мають середню спеціальну освіту. Це свідчить про інтелектуалізацію волонтерського руху, що формує його як середовище, тісно пов'язане з освітньо-культурним капіталом.

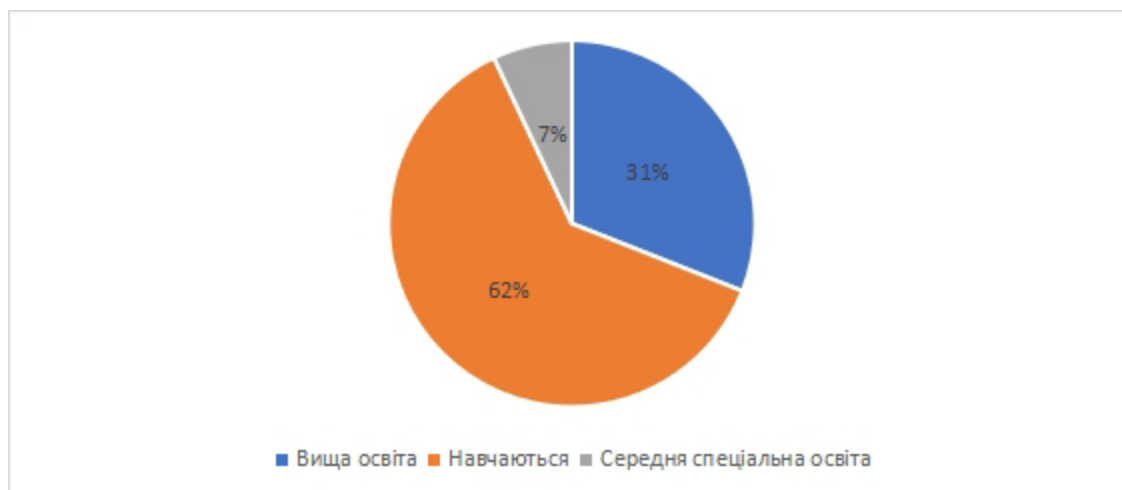

Рис. 2.3. Характеристика освітнього рівня волонтерів

У соціально-професійному вимірі 50% респондентів поєднують волонтерську діяльність із професійною зайнятістю, 33% є студентами, а 17% тимчасово не працюють. Така структура вказує на різномірневу соціальну мобільність волонтерів і демонструє, що волонтерська активність інтегрується як у професійне життя, так і в періоди навчання чи тимчасового пошуку роботи.

Рис. 2.4. Характеристика соціального статусу волонтерів

Аналіз стажу залучення респондентів до діяльності громадських організацій показав, що 45% становлять нові учасники, які мають досвід до одного року. Ще 35% мають від одного до двох років активної участі, а 20% — понад два роки. Така структура свідчить про постійне оновлення волонтерського

середовища та його відкритість до інтеграції нових учасників. Водночас наявність близько п'ятої частини досвідчених волонтерів забезпечує організаціям інституційну сталість, передачу знань та формування «ядра» руху.

У мотиваційній сфері найбільш домінантним чинником виступає прагнення допомогти іншим (72%). Цей показник узгоджується з концептом «альтруїстичної мотивації», який у соціології громадянської активності визначається як базова передумова волонтерської поведінки. Другим за значимістю мотивом є розвиток професійних навичок і можливостей для кар'єри (38%), що вказує на прагматичний вимір волонтерства та його сприйняття як інструменту соціального капіталу.

Важливим мотиваційним чинником також виявився особистий досвід війни чи вимушеного переселення (25%), який формує «мотивацію травматичного досвіду», коли індивіди, переживши кризові обставини, схильні до активної допомоги іншим у схожих ситуаціях. Нарешті, 20% волонтерів відзначили потребу у соціальних контактах, що вказує на інтегративну функцію волонтерської діяльності як середовища для налагодження міжособистісних зв'язків та соціальної підтримки.

Рис. 2.5. Характеристика мотивації волонтерів

Отримані дані свідчать про багатовимірність мотивації волонтерів: альтруїстичні цінності поєднуються з особистісними та прагматичними орієнтаціями. Такий змішаний мотиваційний профіль створює сприятливі умови для довготривалого залучення: гуманістичні переконання підтримують сталість

участі, тоді як можливості розвитку навичок та кар'єрних перспектив формують додаткові стимули. Для громадських організацій це означає необхідність комплексної стратегії утримання волонтерів, що включає як морально-ціннісні, так і освітньо-професійні програми.

У процесі дослідження рівня задоволеності волонтерів умовами їхньої діяльності було виявлено, що за п'ятибальною шкалою середнє значення становить 4,2 бали, що свідчить про достатньо високий рівень позитивного сприйняття. Ще вищу оцінку отримала взаємодія з координаторами, середній показник якої дорівнює 4,5 бали, що демонструє ефективність організаційної комунікації. Важливим аспектом колективної роботи є відчуття командного духу: постійно його відчують 70% респондентів, частково – 25%, тоді як лише 5% зазначають його відсутність. Самооцінка власної результативності серед учасників також є високою: 65% волонтерів визначили її як «високу» або «дуже високу». Таким чином, отримані дані засвідчують наявність сприятливого психологічного мікроклімату у волонтерському середовищі. Водночас результати опитування вказують на те, що певна частина учасників очікує посилення ресурсної підтримки з боку організації, що може стати важливим напрямом подальшого удосконалення умов діяльності.

У відкритих запитаннях волонтери зазначали, що їхній ефективності найбільше сприяють командна підтримка, чітка взаємодія з координаторами та внутрішня мотивація допомагати іншим. Серед основних труднощів вони називали брак ресурсів, емоційне виснаження та обмеженість часу. Як пропозиції для покращення умов роботи респонденти вказували на потребу у більшій матеріальній підтримці, організації навчальних заходів і забезпеченні психологічної підтримки.

У дослідженні також взяли участь бенефіціари, які протягом визначеного періоду отримували різні види допомоги. Значна частка респондентів (30%) брала участь у психологічних сесіях або консультаціях, тоді як 25% отримали кар'єрні консультації. Гуманітарні набори та допомогу отримувало 5% опитуваних. Освітні заходи та тренінги відвідали 40% респондентів. За

п'ятибальною шкалою доступність допомоги отримала середню оцінку 4,3, що свідчить про відносно легкий процес її отримання. Своєчасність підтримки оцінена ще вище – у середньому на 4,5 бали. Якість наданої допомоги респонденти оцінили у 4,6 бали, що підтверджує високу ефективність роботи організації.

Рис. 2.6. Характеристика видів допомоги

Аналіз відповідей показав високий рівень задоволеності комунікацією з представниками організації. Доброзичливість і уважність волонтерів 88% респондентів оцінили як «повністю» або «переважно» позитивну (середня оцінка – 4,7 бали). Більшість опитаних (72%) зазначили, що їхні проблеми були повністю враховані й вирішені, ще 22% – «частково», і лише 6% не відчули належного врахування своїх потреб. Переважна більшість респондентів (84%) висловили готовність звернутися по допомогу повторно у разі потреби. 10% утрималися від відповіді, тоді як лише 6% відповіли негативно.

У відкритих запитаннях респонденти відзначали професійність та чуйність волонтерів, різноманітність і практичну корисність заходів. Серед пропозицій щодо вдосконалення найчастіше звучала потреба у розширенні матеріально-гуманітарної підтримки та збільшенні кількості психологічних консультацій.

Отримані результати демонструють, що діяльність ГО «МЦ «Параграф» високо оцінюється її бенефіціарами як за якістю послуг, так і за рівнем взаємодії з волонтерами. Сприятливий соціально-психологічний клімат, оперативність реагування на потреби та довіра з боку отримувачів допомоги засвідчують

ефективність організаційної моделі. Водночас зберігається потреба у посиленні ресурсного забезпечення та розширенні спектра психологічних і навчальних послуг, що визначає пріоритети подальшого розвитку діяльності організації.

Висновки до розділу 2.

Проведене емпіричне дослідження ефективності волонтерської діяльності ГО «МЦ «Параграф» засвідчило, що організація поєднує у своїй роботі гуманітарний, соціальний та освітньо-психологічний напрями, забезпечуючи різнобічну підтримку цільових груп. Аналіз соціально-демографічного складу волонтерів показав домінування молодіжного контингенту та високий рівень їхньої освіченості, що формує інтелектуальний потенціал волонтерського руху та сприяє його професіоналізації. Мотиваційна структура виявилася багатовимірною: альтруїстичні цінності поєднуються з прагненням до особистісного розвитку, здобуття соціального досвіду та професійних навичок. Умови діяльності оцінюються волонтерами здебільшого позитивно: вони відзначають доброзичливу атмосферу, ефективну взаємодію з координаторами та відчуття командного духу. Водночас виявлено проблемні аспекти, пов'язані з браком ресурсів, ризиком емоційного виснаження та потребою у додаткових формах підтримки. Це актуалізує завдання створення цілісної системи утримання волонтерів, яка б поєднувала матеріальне, освітнє й психологічне забезпечення. Бенефіціари високо оцінили доступність, своєчасність і якість отриманої допомоги, а також професійність і чуйність волонтерів. Довіра до організації підтверджується готовністю більшості респондентів звертатися за допомогою повторно. Серед пропозицій щодо вдосконалення найчастіше називалися розширення соціальної підтримки та збільшення обсягу психологічних послуг. Узагальнено можна стверджувати, що ГО «МЦ «Параграф» ефективно реалізує свою діяльність у кризових умовах, забезпечує високий рівень задоволеності як серед волонтерів, так і серед бенефіціарів, однак має потребу в посиленні ресурсної бази та розвитку програм професійного і психологічного супроводу. Це визначає перспективні напрями подальшої діяльності організації та підвищення її стійкості у майбутньому.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

3.1. Вдосконалення внутрішніх процесів організації волонтерської діяльності.

У сучасних умовах суспільно-політичної нестабільності та тривалих кризових викликів в Україні волонтерський рух набуває стратегічного значення для підтримки громад, внутрішньо переміщених осіб, родин військових та інших соціально вразливих груп. Як свідчать результати емпіричного дослідження діяльності ГО «МЦ «Параграф» ефективність волонтерських ініціатив визначається не лише зовнішніми факторами, такими як фінансова чи гуманітарна підтримка, але й рівнем внутрішньої організаційної впорядкованості. Зокрема, було виявлено, що волонтери демонструють високий рівень залученості та задоволеності діяльністю, однак потребують системнішої підтримки в питаннях ресурсів і психологічного супроводу. Це підкреслює, що вдосконалення внутрішніх процесів є ключовою умовою стійкості та розвитку громадських організацій.

Одним із визначальних аспектів є налагодження ефективної системи роботи з людськими ресурсами. Волонтерські організації зазвичай мають динамічний склад учасників: частина волонтерів приєднується тимчасово, інші залишаються надовго, формуючи ядро руху. Удосконалення кадрового менеджменту може включати впровадження програм наставництва, коли досвідчені волонтери передають знання новачкам, створення навчальних курсів з основ проєктної діяльності чи кризової комунікації, а також введення механізмів визнання досягнень (наприклад, сертифікати, рекомендаційні листи, відзнаки). Такі інструменти не лише забезпечують інтеграцію нових учасників, а й підсилюють командний дух [52; 53].

Дані дослідження показали, що домінуючим мотивом для волонтерів є бажання допомагати іншим (72%), проте вагому роль відіграють і прагматичні

чинники — розвиток професійних навичок (38%) та соціальних контактів (20%). Це означає, що організація повинна створювати багаторівневу систему мотивації. Наприклад, крім визнання та морального схвалення, варто передбачати доступ до навчальних заходів, тренінгів чи стажувань, які допомагають волонтерам розвивати soft skills (командна робота, комунікація, управління проєктами). Також можна впроваджувати програми професійного розвитку, де волонтерство стає частиною кар'єрної траєкторії (наприклад, включення практичного досвіду в резюме чи портфоліо). Крім того, важливим чинником мотивації є соціальна підтримка: організація може сприяти налагодженню горизонтальних зв'язків, проводячи спільні зустрічі, виїзні заходи чи культурні події для волонтерів. Це формує відчуття належності до спільноти та зміцнює внутрішню згуртованість.

Одним із головних викликів для волонтерських організацій є нестача ресурсів. Як зазначали учасники дослідження, ефективності їхньої роботи найбільше заважають саме обмеженість фінансів, відсутність необхідних матеріалів та ризик емоційного виснаження. Для подолання цих проблем важливо запроваджувати внутрішню систему планування ресурсів: визначати пріоритетні напрями витрат, вести регулярний облік потреб та контролювати наявні запаси. Водночас організації можуть активніше залучати партнерів — місцевий бізнес, міжнародні фонди, освітні установи. Наприклад, укладання угод із вищими навчальними закладами може забезпечити волонтерів безкоштовними тренінгами, а співпраця з бізнесом — матеріально-технічну підтримку (транспорт, приміщення, обладнання). Окремо слід наголосити на важливості психологічної підтримки як ресурсу: регулярні групи супервізії чи консультації з фахівцями допомагають знижувати ризик професійного вигорання серед активістів [41; 42].

Комунікація в межах організації є критично важливою для її функціонування. Дослідження показало, що волонтери високо оцінюють взаємодію з координаторами. Це свідчить про ефективність внутрішніх комунікативних стратегій, однак водночас підкреслює потребу в їхньому

подальшому розвитку. Наприклад, можна впроваджувати цифрові платформи для управління завданнями (Trello, Asana, Notion), які дозволяють зменшити хаос у плануванні. Регулярні стратегічні зустрічі, зворотний зв'язок у формі анкетування чи відкритих обговорень допомагають вчасно враховувати потреби волонтерів. Важливим є й зовнішній вимір комунікації: прозорість діяльності через соціальні мережі та публічні звіти формує довіру з боку бенефіціарів і партнерів, що позитивно впливає на внутрішній імідж організації [38; 39].

Ще одним напрямом вдосконалення є запровадження систематичного моніторингу результатів діяльності. У дослідженні ГО «МЦ «Параграф» використовувалося анкетування волонтерів і бенефіціарів, що дозволило оцінити рівень задоволеності обох груп. Такий підхід доцільно застосовувати на постійній основі: регулярні оцінки ефективності допомагають виявляти проблеми на ранньому етапі та швидко коригувати стратегії. Наприклад, використання простих онлайн-інструментів (Google Forms, SurveyMonkey) дозволяє збирати відгуки про якість наданих послуг, а аналітика може бути інтегрована у внутрішні звіти. Також варто розробляти показники ефективності (KPI) для різних напрямів роботи: кількість охоплених бенефіціарів, рівень повторного звернення за допомогою, кількість реалізованих освітніх заходів. Це робить роботу організації більш прозорою та дає змогу аргументовано звітувати перед донорами й партнерами.

Одним із прогресивних рішень виступає застосування гнучких моделей залучення волонтерів. Зокрема, поширюється практика «мікроволонтерства», яка передбачає виконання короткострокових і конкретних завдань у дистанційному форматі. Такий підхід дає змогу залучати осіб, які не мають можливості для тривалої чи систематичної роботи. Водночас зростає роль «онлайн-волонтерства», що є особливо актуальним у роботі з внутрішньо переміщеними особами, котрі обмежені у фізичній присутності [53].

Інноваційні методи управління командою також сприяють підвищенню ефективності. Використання принципів agile дозволяє здійснювати діяльність у коротких спринтах, проводити регулярні зустрічі для оцінки результатів і

своєчасного коригування завдань. Впровадження «матриці ролей» забезпечує чіткий розподіл обов'язків між учасниками та надає можливість волонтерам змінювати свої функції відповідно до навантаження й особистих інтересів [36; 33].

Значну увагу необхідно приділяти формуванню культури внутрішньої безпеки. Організації мають розробляти протоколи дій у надзвичайних ситуаціях, інструкції з інформаційної безпеки та правила захисту персональних даних. При роботі з чутливою інформацією, наприклад, базами даних переселенців чи ветеранів, важливим є впровадження багаторівневих механізмів захисту, зокрема двофакторної автентифікації та обмеженого доступу. Крім технічних аспектів, слід приділяти увагу і людському фактору — проводити регулярні тренінги для працівників, роз'яснювати принципи етичного поводження з інформацією та відповідальність за її розголошення. Важливо формувати усвідомлення, що внутрішня безпека — це не лише набір правил, а постійна складова організаційної культури, яка сприяє довірі, стабільності та ефективності роботи.

Подальший розвиток організацій тісно пов'язаний із формуванням лідерських компетентностей серед волонтерів. Поряд із координаторами важливо виховувати нову генерацію молодих лідерів, що може реалізовуватися через менторські програми та створення молодіжних рад або ініціативних груп, які беруть на себе управління окремими проєктами. Такі підходи сприяють не лише підвищенню ефективності діяльності організацій, а й забезпечують їхню сталість у довгостроковій перспективі. Формування лідерства серед волонтерів допомагає розвивати відповідальність, стратегічне мислення та навички командної роботи. Крім того, залучення молоді до процесів прийняття рішень зміцнює громадянську активність і сприяє формуванню зрілої волонтерської спільноти, здатної реагувати на виклики сучасного суспільства [14; 15].

Інтеграція принципів інклюзії та різноманітності є ще одним важливим аспектом удосконалення внутрішньої роботи. Залучення людей з інвалідністю, представників старшого покоління та національних меншин підвищує рівень довіри громади й сприяє формуванню багатогранних підходів до розв'язання

соціальних проблем Реалізація інклюзивних практик передбачає створення безбар'єрного середовища, адаптацію внутрішніх процесів до потреб різних учасників та розвиток толерантності серед колективу. Важливо, щоб принципи рівності були не лише задекларовані, а й закріплені у внутрішніх політиках організації — від етапу відбору волонтерів до механізмів ухвалення рішень [11].

Не менш значущим напрямом є розвиток внутрішньої аналітики та прогнозування. Створення спеціалізованих аналітичних груп забезпечує збір і систематизацію даних про бенефіціарів, потреби громад і динаміку звернень. Це дозволяє не лише оцінювати результати попередньої діяльності, а й прогнозувати майбутні потреби, що підвищує адаптивність організації. Аналітична діяльність сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень, оптимізації ресурсів та формуванню стратегічних пріоритетів. На основі зібраних даних можливо виявляти тенденції, передбачати ризики й оперативно реагувати на зміни соціально-економічного середовища. Важливим аспектом є впровадження сучасних цифрових інструментів — систем моніторингу, електронних баз даних і візуалізаційних панелей, що робить процес аналізу більш точним і прозорим. У перспективі це сприяє підвищенню ефективності діяльності та зміцненню довіри з боку партнерів і громадськості.

Окрему роль відіграє формування партнерської екосистеми всередині організації. Вона передбачає взаємопідтримку між волонтерами різних професійних напрямів: юристи можуть надавати правові консультації, психологи — проводити сесії підтримки, а ІТ-фахівці — забезпечувати цифрову освіту. Така взаємодія сприяє підвищенню компетентності команди та зменшує залежність від зовнішніх ресурсів. Крім того, партнерська екосистема створює сприятливі умови для обміну досвідом і народження нових міждисциплінарних ініціатив. Вона зміцнює відчуття єдності та спільної відповідальності, формуючи горизонтальну структуру співпраці, у якій кожен учасник має можливість робити внесок відповідно до своїх навичок і знань [19].

Нові підходи до вдосконалення внутрішньої роботи громадських організацій базуються на поєднанні інноваційних методів управління, розвитку

волонтерського лідерства, забезпеченні безпеки, впровадженні інклюзивних практик і створенні системи внутрішньої підтримки. Це забезпечує стабільність організаційної діяльності та її відповідність сучасним викликам. Водночас ефективність таких підходів залежить від здатності організацій до постійного навчання, аналізу власного досвіду та гнучкого реагування на зміни соціального середовища. Важливо не лише впроваджувати нові інструменти, а й формувати культуру співпраці, прозорості та взаємної довіри. У результаті громадські організації перетворюються на стійкі, динамічні спільноти, здатні не лише реалізовувати соціальні ініціативи, а й виступати каталізаторами позитивних змін у суспільстві.

Зарубіжний досвід організації внутрішньої роботи волонтерських структур засвідчує високий рівень інституціоналізації та системності, що сприяє підвищенню ефективності їхньої діяльності. У багатьох країнах світу волонтерський рух інтегрований у державні та муніципальні програми, а також підтримується бізнес-сектором та освітніми інституціями.

Одним із поширених підходів у країнах Західної Європи та Північної Америки є розвиток «корпоративного волонтерства». Компанії створюють внутрішні програми, що заохочують працівників брати участь у соціальних ініціативах, надаючи для цього оплачувані години чи навіть спеціальні дні відпустки. Така практика не лише розширює коло волонтерів, а й формує культуру соціальної відповідальності на рівні трудових колективів.

Особливе місце займає розвиток «цифрового волонтерства». Такі міжнародні платформи, як UN Online Volunteering чи Catchafire, забезпечують можливість долучення фахівців з різних країн до вирішення локальних і глобальних завдань у дистанційному форматі. Це дозволяє швидко залучати висококваліфіковані ресурси — дизайнерів, перекладачів, юристів, IT-спеціалістів — незалежно від їхнього географічного розташування [1].

У США та Канаді поширена практика використання елементів agile та проєктного менеджменту у роботі волонтерських організацій. Вона включає короткі робочі цикли, регулярний моніторинг та чіткий розподіл ролей.

Додатково розробляються електронні бази знань і платформи для внутрішньої комунікації, що полегшують координацію великої кількості учасників.

У європейських країнах значна увага приділяється питанням безпеки та інклюзії. Наприклад, у Німеччині та Нідерландах діють стандартизовані протоколи для роботи з вразливими групами, які охоплюють захист персональних даних, психологічну підтримку та забезпечення доступності програм для людей з інвалідністю. Такі протоколи є обов'язковою складовою діяльності більшості організацій, що працюють у соціальній сфері.

Окремо варто відзначити розвиток лідерства серед молодих волонтерів у міжнародній практиці. Такі програми, як «European Solidarity Corps» (ЄС) чи «AmeriCorps» (США), передбачають не лише залучення до практичної діяльності, але й навчання управлінським навичкам, проєктному менеджменту, міжкультурній комунікації. Це сприяє вихованню нової генерації лідерів, здатних реалізовувати ініціативи на регіональному та глобальному рівнях [14; 17; 26].

Зарубіжний досвід підтверджує, що ефективне вдосконалення внутрішньої роботи волонтерських організацій базується на інституціалізації волонтерства, цифровізації процесів, розбудові корпоративних і міжнародних програм, стандартизації безпекових практик та розвитку лідерського потенціалу. Ці підходи забезпечують гнучкість і сталість діяльності, що може бути корисним орієнтиром для українських організацій.

3.2. Стратегії довгострокового розвитку волонтерської діяльності.

Волонтерська діяльність в Україні набула особливого значення у зв'язку з політичними трансформаціями, Революцією Гідності та повномасштабною війною. Якщо у 2010 році до волонтерської роботи долучалося лише близько 5 % населення, то у 2018 році цей показник зріс до 18 %, а у 2022 році, за даними Міністерства соціальної політики України, вже 74 % громадян мали досвід волонтерської активності. Така динаміка свідчить про унікальний соціальний феномен, який, однак, потребує інституціоналізації та довгострокового стратегічного розвитку.

Довгострокова стратегія розвитку волонтерської діяльності в Україні має ґрунтуватися на цілісному підході, що охоплює законодавчі, інституційні, освітні, фінансові та організаційні аспекти. Насамперед постає потреба у формуванні стабільної законодавчої та інституційної бази. Її завданням є не лише врегулювання правового статусу волонтерської діяльності, але й закріплення соціальних гарантій для осіб, що залучені до довготривалої роботи у цій сфері. Важливим кроком у цьому напрямі є прийняття комплексних державних програм, орієнтованих на середньострокову перспективу, які забезпечуватимуть правову визначеність та сталість умов функціонування [22].

Не менш вагомою складовою є фінансування та належна система управління. Йдеться про створення механізмів підтримки організацій, що працюють з волонтерами на постійній основі, через запровадження грантових програм, субсидій та інших форм державної і місцевої допомоги. Водночас важливо вдосконалювати управлінські компетентності координаторів, оскільки від ефективності менеджменту значною мірою залежить сталість волонтерських ініціатив [15].

Важливу роль у реалізації стратегії відіграє освіта та професіоналізація волонтерської діяльності. Система підготовки має передбачати створення навчальних програм, інтеграцію тематики волонтерства в університетське середовище, а також розвиток практичних навичок, зокрема у сфері проєктного

менеджменту, комунікацій та цифрової грамотності. Це дозволить забезпечити високий рівень професійності та готовності волонтерів до виконання завдань різної складності.

Цифровізація стає одним із ключових напрямів удосконалення організаційних процесів. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій сприяє створенню електронних платформ для підбору волонтерів, збору даних, аналітики та прогнозування потреб. Крім того, цифрові інструменти забезпечують прозорість процесів і формування системи електронної звітності, що підвищує довіру з боку суспільства.

Окремої уваги потребує розвиток партнерства та кооперації. У цьому контексті стратегія має передбачати налагодження тісної взаємодії з бізнесом, місцевими громадами та органами влади. Корпоративне волонтерство, як одна з найефективніших форм співпраці, може стати основою для створення масштабних соціально значущих ініціатив [15; 22].

Безпековий та інклюзивний виміри також мають стратегічне значення. Забезпечення фізичної, цифрової та правової безпеки волонтерів є необхідною умовою розвитку їхньої діяльності. Крім того, важливим завданням є створення умов для залучення вразливих категорій населення — людей з інвалідністю, переселенців, ветеранів, представників меншин. Це сприятиме формуванню більш інклюзивного середовища та зміцненню довіри до інституцій громадянського суспільства.

Нарешті, невід’ємним елементом довгострокової стратегії є моніторинг і забезпечення прозорості діяльності. Систематичний збір, аналіз та публічне представлення результатів роботи дозволяють не лише підвищити ефективність внутрішніх процесів, але й сформувати належний рівень відкритості, що зміцнює авторитет волонтерських організацій у суспільстві. Для цього доцільно впровадити стандартизовані механізми звітності та оцінювання, які охоплюють як кількісні показники (кількість залучених волонтерів, реалізованих проєктів, обсяг наданої допомоги), так і якісні аспекти діяльності — рівень задоволеності учасників, соціальний вплив та інноваційність підходів. Важливим інструментом

може стати створення відкритої цифрової платформи, де публікуватимуться результати, аналітичні звіти та історії успіху волонтерських ініціатив [54].

Стратегія розвитку волонтерства в Україні має розглядатися як комплексна система заходів, що спрямовані на забезпечення стабільності, професіоналізації та сталості цього суспільно значущого явища.

Реалізація довгострокової стратегії розвитку волонтерської діяльності в Україні потребує поетапного та системного підходу, який охоплює правову, організаційну, фінансову, освітню та технологічну площини.

Насамперед законодавчі зміни доцільно втілювати через розробку спеціального закону про довгострокове волонтерство, у якому буде визначено статус волонтерів, їхні права та обов'язки, а також соціальні гарантії. Практичним інструментом реалізації може стати ухвалення державних цільових програм тривалістю 4–5 років, що міститимуть чіткі механізми фінансування, моніторингу та оцінювання результатів. Важливим аспектом стане створення окремих підрозділів у структурах державної влади, відповідальних за координацію волонтерської політики [34].

Фінансова складова може бути реалізована шляхом формування фондів підтримки волонтерських організацій на рівні держави та місцевих громад. Практичними механізмами виступатимуть грантові програми, конкурсні відбори проєктів, а також пільгові умови для неприбуткових організацій у сфері оподаткування. Додатково можливим є залучення приватного бізнесу через стимули для корпоративного волонтерства та механізми державно-приватного партнерства [22].

Освітня та професійна складові можуть бути реалізовані через створення міжвузівських центрів підготовки волонтерів, включення модулів із волонтерського менеджменту до навчальних програм закладів вищої освіти, організацію короткострокових курсів та тренінгів для координаторів і керівників проєктів. Паралельно можна запроваджувати онлайн-платформи для підвищення кваліфікації, що сприятиме доступності знань для волонтерів у різних регіонах країни [36].

Цифровізація стратегічних процесів можлива через створення єдиної національної електронної платформи волонтерства. Така платформа забезпечуватиме реєстрацію учасників, облік активностей, аналіз потреб громад, формування аналітичних звітів і прогнозів. Додатково вона може містити освітні модулі, бази ресурсів і систему прозорості звітності для організацій.

Розвиток партнерства передбачає укладання меморандумів між державними структурами, бізнесом та громадським сектором, створення міжсекторальних рад і робочих груп для координації зусиль. У цьому процесі особливу роль можуть відігравати місцеві органи влади, які здатні інтегрувати волонтерські програми у стратегії розвитку громад. З боку бізнесу доцільним є запровадження програм корпоративної соціальної відповідальності, спрямованих на підтримку волонтерських ініціатив, зокрема через фінансування соціально значущих проєктів, надання матеріальних ресурсів або експертної допомоги. Водночас громадські організації можуть виконувати функцію посередника між громадянами та владними структурами, сприяючи реалізації спільних ініціатив і підвищенню ефективності використання залучених ресурсів [43].

Безпека та інклюзія можуть бути забезпечені шляхом розробки внутрішніх протоколів безпеки в організаціях, впровадження обов'язкових тренінгів із цифрової та фізичної безпеки, а також створення умов для участі представників уразливих груп через адаптовані формати волонтерської роботи. Зокрема, передбачається облаштування безбар'єрних просторів, застосування гнучких онлайн- і офлайн-форматів залучення, а також надання психологічної підтримки учасникам.

Моніторинг і прозорість реалізуються через обов'язкове впровадження електронної звітності та створення відкритих баз даних про реалізовані проєкти, кількість залучених волонтерів та результати діяльності. Національні та регіональні аналітичні центри можуть забезпечувати узагальнення даних, проведення незалежних оцінок ефективності та публікацію щорічних звітів про стан волонтерського руху [48].

У комплексі такі механізми дозволять забезпечити поступальний розвиток волонтерської діяльності, перетворивши її на стійку соціальну інституцію, що поєднує потенціал громадянського суспільства, бізнесу та держави.

Розпочинати реалізацію довгострокової стратегії розвитку волонтерської діяльності в Україні доцільно з формування міцної законодавчої та інституційної основи, адже саме вона визначатиме сталість усіх наступних кроків. Передусім варто ухвалити нормативні акти, що чітко визначають статус довгострокового волонтерства, його соціальні гарантії та механізми фінансової підтримки. На цьому етапі важливо не лише закріпити базові права волонтерів, але й створити умови для розвитку організацій, які забезпечують їхню діяльність.

Паралельно із правовими змінами доцільно запроваджувати державну цільову програму на середньостроковий період (4–5 років), яка визначатиме стратегічні пріоритети та конкретні індикатори результативності. Вона може включати систему грантової підтримки, навчальні ініціативи, розвиток цифрових платформ та інструменти моніторингу. Такий підхід дозволить уникнути фрагментарності та забезпечити комплексність дій. Важливо, щоб програма базувалася на принципах відкритості, міжвідомчої координації та участі зацікавлених сторін — представників громадянського суспільства, бізнесу та академічного середовища. Це сприятиме формуванню довгострокової довіри між державою та суспільством, а також підвищить ефективність реалізації реформ. Крім того, доцільним є впровадження системи регулярної оцінки проміжних результатів, що дозволить оперативно коригувати пріоритети відповідно до соціально-економічних змін і потреб громад. У такий спосіб держава отримає не лише інструмент управління розвитком, а й механізм забезпечення сталості політики в умовах політичних трансформацій [50; 53].

Наступним важливим кроком має стати створення єдиного координаційного центру або підрозділу при центральних органах виконавчої влади, відповідального за розвиток волонтерської діяльності. Це дозволить створити ефективну систему комунікації між владою та громадянським суспільством, сприятиме підвищенню довіри до державних інституцій і

забезпечить прозорість процесів ухвалення рішень. Наявність такого інституційного механізму підсилить спроможність держави до кризового управління, мобілізації волонтерських ресурсів і формування цілісної державної політики у сфері розвитку громадянських ініціатив [13].

Не менш значущим напрямом початкового етапу є розвиток цифрової інфраструктури. Це відкриває нові можливості для ефективного управління громадськими ініціативами та взаємодії між усіма суб'єктами волонтерської діяльності. Національна платформа може стати комунікаційним хабом, який об'єднає волонтерів, організації, органи влади та донорів, забезпечуючи оперативний обмін інформацією, координацію дій і мінімізацію дублювання зусиль. Завдяки використанню сучасних цифрових технологій можливим стане впровадження системи верифікації волонтерів, електронного документообігу, онлайн-навчання та аналітичних інструментів для оцінки ефективності діяльності. Це не лише підвищить прозорість і підзвітність сектору, але й сприятиме формуванню єдиного інформаційного простору, у якому волонтерська діяльність розвиватиметься системно та прогнозовано. У довгостроковій перспективі цифровізація волонтерства створить підґрунтя для розроблення національної стратегії підтримки громадських ініціатив, дозволить ефективніше залучати міжнародних партнерів і забезпечить інтеграцію України у глобальний волонтерський рух [34].

Висновки до розділу 3.

Аналіз рекомендацій щодо покращення волонтерської діяльності дозволяє зробити висновок, що ефективність цього суспільно значущого явища значною мірою залежить від внутрішньої організації процесів, рівня мотивації учасників та здатності організацій до стратегічного розвитку. Важливою передумовою є створення сприятливого середовища для залучення волонтерів, яке передбачає гнучкі форми участі, використання інноваційних методів управління, налагодження внутрішніх комунікацій та підтримку безпечних умов праці.

Результати дослідження підтвердили, що волонтери відзначають високу залученість і задоволеність діяльністю, проте стикаються з викликами, пов'язаними з обмеженістю ресурсів та ризиком емоційного виснаження. Тому однією з ключових умов стало запровадження системи планування ресурсів, партнерських зв'язків і психологічної підтримки. Водночас підвищення ефективності організацій можливе завдяки впровадженню цифрових інструментів управління, регулярному моніторингу результатів і використанню показників ефективності.

У сучасних умовах особливого значення набуває розвиток лідерського потенціалу серед волонтерів, формування молодіжних рад та ініціативних груп, що здатні брати на себе управлінські функції. Важливим також є впровадження принципів інклюзії та різноманітності, які підвищують рівень довіри громад і сприяють комплексному вирішенню соціальних проблем.

Досвід зарубіжних країн демонструє, що сталий розвиток волонтерства можливий завдяки інституціоналізації діяльності, цифровізації процесів, розвитку корпоративних програм, стандартизації безпекових практик і вихованню нової генерації лідерів. Ці підходи становлять цінний орієнтир для України у процесі адаптації міжнародних практик до національного контексту.

Отже, вдосконалення внутрішніх процесів, забезпечення ресурсної бази, розвиток партнерської взаємодії, інтеграція інклюзивних практик та цифровізація управління утворюють фундамент довгострокової стратегії

розвитку волонтерської діяльності. Її реалізація сприятиме підвищенню стійкості організацій, розширенню соціальної участі громадян та посиленню ролі волонтерства як важливого чинника розвитку громадянського суспільства в Україні.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань, проведене дослідження дозволило ґрунтовно проаналізувати зміст, форми та специфіку організації волонтерської діяльності в сучасних умовах, а також визначити її роль у житті українського суспільства.

У результаті теоретичного аналізу з'ясовано, що волонтерство є складним соціокультурним явищем, яке поєднує правовий, етичний та громадянський виміри. Воно базується на принципах добровільності, гуманності, безкорисливості й неприбутковості, а в умовах війни набуло статусу одного з провідних чинників забезпечення національної безпеки та соціальної стійкості.

Дані емпіричного дослідження підтвердили, що волонтерська діяльність суттєво підвищує рівень соціальної підтримки вразливих категорій населення, сприяє згуртованості громад та формуванню довіри у суспільстві. Водночас виявлено низку проблем: обмеженість ресурсів, складність координації з державними структурами, а також ризик емоційного вигорання самих волонтерів.

Крім того, особливої уваги заслуговує соціально-психологічний вимір волонтерської діяльності. Дослідження показало, що залученість до волонтерських ініціатив не лише допомагає вирішувати нагальні суспільні проблеми, а й позитивно впливає на самих волонтерів. Вони отримують досвід командної роботи, підвищують рівень особистої відповідальності, розвивають навички лідерства та кризового менеджменту. Це сприяє формуванню активної громадянської позиції, що є передумовою розвитку зрілого громадянського суспільства. Водночас волонтерська діяльність виконує терапевтичну функцію: вона допомагає зменшити відчуття безпорадності у кризових обставинах, зміцнює психологічну стійкість та формує відчуття причетності до спільної справи. Таким чином, волонтерство слід розглядати не лише як механізм соціальної підтримки, а й як важливий чинник розвитку людського капіталу, що забезпечить сталий поступ українського суспільства у майбутньому.

З'ясовано, що чинне законодавство створює основу для функціонування волонтерського руху, проте воно потребує вдосконалення з урахуванням воєнних реалій. Особливої уваги потребують питання соціального захисту волонтерів, спрощення процедур взаємодії з органами влади, а також забезпечення прозорості використання ресурсів.

На основі аналізу було розроблено програму оптимізації організаційних процесів волонтерських ініціатив. Вона передбачає використання цифрових інструментів управління, підвищення мотивації учасників, розвиток партнерств між державними, громадськими та міжнародними структурами, а також створення довгострокових стратегій, спрямованих на стійкий розвиток руху.

Очікується, що у майбутньому волонтерська діяльність залишатиметься важливою складовою громадянського суспільства, забезпечуватиме гуманітарну підтримку населення, сприятиме відбудові країни та формуванню нової культури взаємодопомоги. Систематизація досвіду, удосконалення нормативної бази та розширення міжнародної співпраці дозволять підвищити її ефективність і закріпити провідну роль у суспільному житті України.

Окрім цього, результати дослідження дають підстави прогнозувати, що волонтерський рух в Україні поступово трансформуватиметься у стійку інституційну систему, яка інтегруватиме кращі практики самоорганізації громадян, використання інноваційних технологій та міжнародного партнерства. Це сприятиме не лише вирішенню актуальних гуманітарних проблем, а й формуванню нової моделі взаємодії держави та громадянського суспільства, що стане важливим чинником модернізації України у післявоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Roof M. Voluntary Services and Social Policy. London : Kegan Paul Publishers, 2007. 123 p.
2. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді : теоретико-методологічні основи: монографія / М-во освіти і науки України; Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук. Київ : Науковий світ, 2006. 363 с.
3. Безпалько О. В., Едель С. В. Підготовка волонтерів до роботи з дітьми обмежених функціональних можливостей: метод. реком. до проведення тренінгових занять. Київ : Вид-во Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова, 2001. 32 с.
4. Благодійність в Україні у XIX – на початку XX ст. : ретроспективний аналіз: матеріали міжнародної конференції «На шляху до довіри у суспільстві: благодійність в українській громаді», (м. Київ, 20–22 червня 2005 р.) / за ред. О. М. Донік. Київ: USAID, 2005. 123 с.
5. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. Київ: [б.в.], 2021. 164 с.
6. Бондаренко З. П. Зміст та технології підготовки студентів до волонтерської роботи // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2009. № 2. С. 37–50.
7. Бондаренко З. П. Модель організації волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу // Соціальна педагогіка: теорія та практика. 2007. № 4. С. 50–59.
8. Бондаренко З. П. Опорний конспект лекцій до спецкурсу «Соціально-педагогічні основи волонтерської роботи». Дніпропетровськ : РВВ ДНУ, 2010. 64 с.
9. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2008. 247 с.
10. Вайнола Р. Х. Технології соціально-педагогічної роботи : курс лекцій [для вищ. навч. закл.]. Київ : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. 152 с.

- 11.Волонтер. Хто він? : узагальнюючий досвід : метод. реком. для соц. працівн. та волонт. / уклад. О. Г. Сідько, Л. В. Комісарова, С. А. Ястремська та ін. Миколаїв : Управління у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації, Миколаївський ОЦССМ, 2001. 25 с.
- 12.Волонтери в соціальній роботі / упор. О. Главник, Н. Романова, Т. Дружченко. Київ : Главник, 2006. 128 с. (Серія «Б-чка соціального працівника»).
- 13.Волонтери: сила добра / за ред. Т. П. Булата, М. В. Нестребчука, В. Д. Ритенко. Київ : Кур'єр ЮНЕСКО, 2001. Вип. 7–8. 163 с.
- 14.Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді : збірник статей міжнародної наукової конференції для студентів та аспірантів «Обличчя соціальної держави» в рамках проекту «Покращення якості соціальних послуг дітям та сім'ям у громаді», (м. Київ, 22–23 березня 2006 р.) / упор. Т. Л. Лях ; передм. Т. П. Басюк. Київ : Християнський дитячий фонд, 2006. 96 с.
- 15.Волонтерство : poradnik для організатора волонтерського руху / О. В. Безпалько та ін.; уклад. Т. Л. Лях. Київ : ВГЦ «Волонтер», 2001. 176 с.
- 16.Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери : зб. матеріалів / О. Стецьков та ін.; під ред. Р. Кравченка; Благодійне товариство допомоги інвалідам та особам з інтелектуальною недостатністю «Джерела». Київ : Сфера, 2000. 92 с.
- 17.Волонтерський менеджмент : помічник / упор. Ю. Мартинова. Київ : Центр волонтеріату «Добра воля», 2010. 110 с.
- 18.Волонтерський рух в Україні : тенденції розвитку / Р. Х. Вайнола та ін. Київ : Академпрес, 1999. 112 с.
- 19.Все вирішує ... співпраця : посіб. для громадських організацій / пер. з англ. О. Олександрової, Г. Грінкевич ; Ресурсний центр розвитку громадських організацій «Гурт». Київ : Академія, 2000. 167 с.
- 20.Громадські об'єднання в Україні : навч. посіб. / В. М. Бесчастний та ін. ; за ред. В. М. Бесчастного. Київ : Знання, 2007. 415 с.
- 21.Доброчинна діяльність і меценатство в Україні / авт.-упор. В. В. Болгов. Київ : ВАТ «Вид-во „Київська правда”», 2003. Вип. 1. 110 с.

- 22.Довідник з фандрейзингу 2006 / за ред. М. Гопкало, І. Шевченко. Київ : БФ «Творчий центр Каунтерпарт», 2006. 164 с.
- 23.Заверико Н. В. Організація роботи служби волонтерів : метод. реком. Запоріжжя : ЗДУ, 2005. 28 с.
- 24.Заверико Н. В. Основи управління діяльністю волонтерів : метод. реком. Запоріжжя : ЗДУ, 2004. 36 с.
- 25.Загальна декларація волонтерів (витяг), прийнята на XI Конгресі Міжнародної Асоціації Волонтерів // Волонтерський рух «Пенсіонер» в Україні : зб. / упор.: Є. І. Стеженська, Н. В. Вержиховська. Київ : ТИРАЖ, 2002. Вип. 2. С. 11–13.
- 26.Івченко Н. М. Особливості розвитку волонтерського руху в Україні // Теоретичні питання освіти та виховання : зб. наук. пр. Київ : Ін-т проблем виховання Академії педагогічних наук, 2000. С. 90–93.
- 27.Івченко Н. М. Участь молоді у волонтерській діяльності як соціально-педагогічна проблема (інтерпретаційний аспект) // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2003. № 1. С. 23–28.
- 28.Інновації у соціальних службах : навч.-метод. посіб. / Т. В. Семигіна, та ін. ; за ред. Т. В. Семигіної. Київ : Пульсари, 2002. С. 140–143.
- 29.Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні : наук.-навч.-метод. посіб. для студ., магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соц. роботи, соц. педагогіки / за заг. ред. С. Я. Харченка ; Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. 320 с.
- 30.Коваленко С. В. Волонтерський рух як важлива складова державної молодіжної політики в Україні // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. 2005. № 2. С. 89–96.
- 31.Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. / Волинський державний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Волинський академічний дім, 2004. Вип. 3–4. С. 139–144.
- 32.Лях Т. Л. Волонтерський рух та сучасні тенденції розвитку волонтерських організацій в Україні // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. /

Волинський державний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Волинський академічний дім, 2002. Вип. 2. С. 44–53.

33.Лях Т. Л. Людські ресурси волонтерського руху та шляхи залучення добровільних помічників до соціальної діяльності // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка / упоряд.: О. Л. Караман, Я. І. Юрків ; Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Київ : Альма-матер, 2008. Вип. 6. Педагогічні науки. С. 198–209.

34.Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навч. посіб. Київ : Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.

35.Лях Т. Л. Сучасні тенденції розвитку волонтерських організацій в Україні // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, (м. Київ, 22–23 квітня 2002 р.) : у 2 т. / за ред. М. І. Шкіля та ін. Київ : Вид-во Європейського ун-ту, 2002. Т. 1. С. 122–124.

36.Менеджмент волонтерських груп від А до Я : навч.-метод. посіб. / за ред. Т. Л. Лях. Київ : Версо-04, 2012. 288 с.

37.Методика організації волонтерських груп : навч. програма для студ. спец. 7.010105 «Соціальна педагогіка» / уклад. Т. Л. Лях. Київ : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. 58 с.

38.Мурашкевич О. А. Як стати волонтером. Луганськ : Луганський обласний благодійний фонд «Підліток», ЛОЦСССДМ, 2005. 82 с.

39.Назарук В. Створення та керування волонтерською програмою. Київ : Благодійний фонд «Центр волонтеріату „Добра воля”», 2001. 70 с.

40.Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах: діагностичний інструментарій : метод. розробки / уклад. Т. О. Рудякевич. Житомир : ЖДУ, 2004. 20 с.

41.Підготовка волонтерів та їх роль у реалізації соціальних проєктів : збірка / під ред. І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. Київ : Наук. світ, 2001. 49 с. – (Серія «Благополуччя дітей та молоді: можливості соціальної роботи»).

- 42.Посібник волонтера / В. В. Василенко та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.
- 43.Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 № 5073-VI. Дата оновлення : 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 17.10.2025 р.).
- 44.Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. Дата оновлення : 01.06.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 17.10.2025 р.).
- 45.Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572- VI. Дата оновлення : 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 17.10.2025 р.).
- 46.Святненко В. Нові технології волонтерства // Добра воля. 2004. № 1 (27). С. 10–12.
- 47.Сергієнко Г. З досвіду організації волонтерської діяльності майбутніх фахівців соціальної роботи // Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 2003. № 2. С. 130–135.
- 48.Собчук В. В., Терем'як Л. В. Волонтерство як школа самореалізації // Соціальна робота в Україні : теорія і практика. 2005. № 2. С. 97–122.
- 49.Соціальна педагогіка : теорія і технології : підруч. [для студ. вищ. навч. закладів] / Т. Ф. Алексєєнко та ін. ; за ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 316 с.
- 50.Створення сприятливих умов для благодійництва в Україні: збірник матеріалів круглого столу (м. Київ, 9 квітня 2001 р.) / упоряд. Д. Новаківська; Міжнародний фонд «Відродження». Київ: Міленіум, 2001. 28 с.
- 51.Суховерхова Н. М. Участь волонтерів у діяльності центрів соціальних служб для молоді // Соціальна робота в Україні на початку XXI століття : проблеми теорії і практики : матеріали доповідей на міжнародній науково-практичній конференції (м. Київ, 29–31 жовтня 2002 р.): у 2 ч. / редкол.: В. П. Бех та ін.; Державний центр соціальних служб для молоді, Державний інститут проблем сім'ї та молоді. Київ: ДЦССМ, 2002. Ч. 2. С. 170–175.

52. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / А. Й. Капська та ін.; за ред. А. Й. Капської. Київ: ТОВ ВКП «Аспект», 2001. 140 с.
53. Як визнавати працю волонтера: практичний посібник / упоряд. В. Дибайло. Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2002. 31 с.
54. Як стати волонтером / упоряд. О. А. Мурашкевич. Луганськ: Луганський обласний благодійний фонд «Підліток», Луганський обласний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, 2005. 80 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник для волонтерів ГО «МЦ «Параграф»

Блок 1. Загальні відомості

1. Ваш вік:
☐ до 18 ☐ 18–25 ☐ 26–35 ☐ 36–45 ☐ 46–60 ☐ 60+
2. Стать:
☐ Жіноча ☐ Чоловіча ☐ Інше ☐ Не хочу відповідати
3. Рівень освіти:
☐ Середня ☐ Неповна вища ☐ Вища ☐ Інше
4. Ваш соціальний статус:
☐ Студент ☐ Працюю ☐ Тимчасово не працюю ☐ Інше

Блок 2. Досвід і мотивація

5. Як давно ви волонтерите у ГО «МЦ «Параграф»?
☐ До 6 місяців ☐ 6–12 місяців ☐ 1–2 роки ☐ 2+ роки
6. Чи маєте ви досвід волонтерства до вступу в організацію?
☐ Так ☐ Ні
7. Що стало головним мотивом для вашого залучення?
☐ Бажання допомогти іншим
☐ Особистий досвід (війна, переселення тощо)
☐ Соціальні контакти / знайомі у команді
☐ Розвиток навичок і кар'єри
☐ Інше _____

Блок 3. Оцінка умов діяльності

8. Наскільки ви задоволені умовами волонтерської діяльності (графік, ресурси, організація)?
☐ 1 – зовсім не задоволений ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 – повністю задоволений
9. Як ви оцінюєте взаємодію з координаторами?
☐ 1 – дуже погано ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 – відмінно
10. Чи відчуваєте ви командний дух і підтримку серед інших волонтерів?
☐ Так, завжди ☐ Частково ☐ Ні
11. Як ви оцінюєте власну продуктивність у команді?
☐ Дуже низька ☐ Низька ☐ Середня ☐ Висока ☐ Дуже висока

Блок 4. Відкриті запитання

12. Що, на вашу думку, найбільше допомагає вам бути ефективним волонтером?
13. Які труднощі ви найчастіше зустрічаєте під час волонтерської діяльності?
14. Що організація може зробити для покращення умов роботи волонтерів?

Опитувальник для бенефіціарів ГО «МЦ «Параграф»**Блок 1. Загальні відомості**

1. Ваш вік:
☐ до 18 ☐ 18–25 ☐ 26–35 ☐ 36–45 ☐ 46–60 ☐ 60+
2. Стать:
☐ Жіноча ☐ Чоловіча ☐ Інше ☐ Не хочу відповідати
3. Ваш статус:
☐ ВПО (внутрішньо переміщена особа)
☐ Місцевий мешканець громади
☐ Інше _____

Блок 2. Отримана допомога

4. Які послуги ви отримували від ГО «МЦ «Параграф» (можна кілька варіантів)
☐ Гуманітарна допомога (продукти, речі)
☐ Кар'єрні консультації
☐ Психологічна підтримка
☐ Освітні заходи / тренінги
☐ Інше _____
5. Наскільки легко вам було отримати допомогу?
☐ 1 – дуже важко ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 – дуже легко
6. Наскільки своєчасною була надана підтримка?
☐ 1 – зовсім несвоєчасна ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 – повністю своєчасна
7. Як ви оцінюєте якість отриманої допомоги?
☐ 1 – дуже погана ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 – відмінна

Блок 3. Взаємодія з організацією

8. Наскільки доброзичливими та уважними були волонтери?
☐ 1 – зовсім ні ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 – повністю
9. Чи відчули ви, що ваша проблема була врахована і вирішена?
☐ Так, повністю ☐ Частково ☐ Ні
10. Чи звернулися б ви ще раз до ГО «МЦ «Параграф» за допомогою?
☐ Так ☐ Ні ☐ Важко відповісти

Блок 4. Відкриті запитання

11. Що вам найбільше сподобалося у діяльності ГО «МЦ «Параграф»?
12. Що, на вашу думку, потребує покращення?
13. Чи порадили б ви іншим людям звертатися до ГО «МЦ «Параграф» Чому?